

שכיבי ניצוצי אור
במעלת שגב
פרשת ואתחנן
שבת נחמו וט"ו באב
המיוחד בה או
בחלקים ממנה
לצד דברי הסה"ק
בפרשה על
קדושת הזמן
מענינא דיומא
קדושתה השפעותיה
לדורות ורוממותה.

העיד רבי שמעון
בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא
פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. (סנהדרין קא)

לעשותו יום טוב * זמן חדש * שבת קודם טו' באב *
נחמו עמי * באחרית הימים - הבטחת הגאולה *
קבלת התורה - לוחות שניות * עובדות ומנהגים
ענין התפילה * סמוך לטו' באב * הארת ימי הרצון *
פרשת תפילין וקריאת שמע * עוד בענין הנחמות *
שבעא דנחמתא – עד ר"ה
* טו' באב *

לעי"נ
הרה"ח
שמעון
יעקב
איילנברג
נלב"ע
כ' שבט
תשפ"ג

פרשת ואתחנן – שבת נחמו

לעי"נ

מרת ציפורה גולדה

בת הרב יעקב יוסף

ת.ג.צ.ב.ה.

לעשותו יום טוב

סדרים בעונתם

והמנהג הפשוט שיהו קוראין במדבר סיני קודם עצרת, ואתחנן אחר תשעה באב, אתם נצבים קודם ראש השנה, צו את אהרן קודם הפסח בשנה פשוטה, לפיכך יש שבתות שקורין שחרית שני סדרין... כדי שישלימו בשנה ויקראו אותן הסדרים בעונתן.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג

לעשות בשבת נחמו יום טוב

נהגו לעשות השבת הזה אחר ט' באב ביום טוב, והיא מצוה גדולה שהוא יום נחמה, ואף על פי שאינו יום טוב ממש, עשו אותו יום מקודש, לכבוד השבת, ביום טו', ולפעמים הוא חמשה עשר ממש בשבת, וכל השמח בו זוכה בנחמת בנין בית המקדש, כמו שנאמר "צאינה וראנה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו, ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ודרשינן "ביום חתונתו" זו מתן תורה, "וביום שמחת לבו" זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.

¹ ר"י אבן שועיב (תלמיד הרשב"א), ואתחנן

יום טוב אחד שיצאו ממצרים למרחב

שבת נחמו הוא אצל העולם יו"ט, והוא כי יצאו מן המצרים לרחבות, כתוב בפסוק (משלי א כ) "ברחבות תתן קולה", אשר כל אחד יכול לשמוע את הקול, שעליו נאמר [בהפטרות נחמו] קול קורא במדבר פנו דרך, שאם לא כן שלא יוכל לשמוע, למה קורא הקול, פנו דרך, היינו לפנות הרע והפסולת, אשר כל אחד ואחד יש בו. אמרי הרי"ם ואתחנן

להתפלל בימים אלו

אראה את הארץ הטובה ההר הטוב הזה והלבנון

ונראה לי לפי שהפרשה הזאת [=ואתחנן] נקראת תמיד בשבת נחמו שהוא אחר תשעה באב לכן רימז לנו משה רבינו ע"ה בתיבת לאמר איך יאמר אדם בתחנן ובתפלה לפני המקום ברוך הוא באלה הימים ויבקש רחמים על הגאולה העתידה במהרה בימינו. וזהו שכתוב ואתחנן אל ד' בעת ההיא לאמר, רצה לומר: כמו שאני התחננתי על ביאת הארץ, כך יתפלל כל איש ישראל בעת ההיא לאמר ד' אלקים אתה החילות כו',

¹ בספר יוסף אומץ לחיד"א: מפני זה קורין שבת שאחר תשעה באב שבת נחמו, על שם ההפטרות, מה שאין כן בשאר שבתות השנה, חוץ משבת שובה שנקרא גם כן על שם ההפטרות, ומרבין בו בפיוט ובזמרה, וראוי להתענג בו יותר מבשאר שבתות השנה, וכן כתב בן שועיב שמצוה לעשותו כיום טוב.

ובמנהגי מהרי"ל: שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר ט' באב, וישמחו כל העם, ויבטחו לנחמת ביאת הגאולה.

ובמקור קדום יותר (ריטב"א תענית ל:), אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, פרישנא, יום הכפורים שניתנו בו לוחות שניות, וחמשה עשר באב, שבו ידעו שכלו מתי מדבר בשנת הארבעים, ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר תשעה באב. עכ"ל. המעיין בדברים אלו ובדברי הר"י שועיב הנ"ל, ימצא שנכלל בהם שמה שקבעו שבת זו ליו"ט, על שם שהוא שבת שלפני ט"ו באב.

רצה לומר, כך יאמר בתפלתו: ד' אלקים אתה החילות להראות את עבדך את גדלך אלו החסדים שלך. ואת ידך החזקה, אלו הגבורות... שאתה הוא מלך גדול ונורא ובעל היכולת, וזהו שכתוב ד' אלקים, כי שני שמות האלה מרמזים על חסדים וגבורות. אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך. על כן בבקשה ממך **אעברה נא ואראה את הארץ הטובה ההר הטוב הזה והלבנון**, רצה לומר הראיני נא את כבודך שתעלינו בשמחה לארצינו ואזכה לראות בבנין בית המקדש במהרה בימינו. בזה הלשון יתפלל כל אדם בעת ההיא שהיא עת ספור על חורבן הבית ולבקש על בנינו.

וזהו שכתוב ואתחנן אל ד' כמו שאמר דוד (תהלים סט, יד) ואני תפלתי לך ד', רצה לומר עיקר הבקשה יהא שיתמלא ויתקדש שמו יתברך ויתעלה כי באלה הימים צריך אדם לבקש רחמים ולדאג מאד על גלות השכינה הקדושה. כנלע"ד.
שפתי צדיקים להרה"ק רבי ישעי' מדיאנוויץ ואתחנן

אתה הראית

בשם הרב ז"ל: כג' ימים של קטנות שמיז' בתמוז עד אחר תשעה באב, הם נגד כג' ימי הגדלות של ראש השנה עד שמחת תורה, וביאר הוא נ"י: אף ששם כג' ימים חוץ שמחת תורה, זהו משום ספיקא דיומא, וגם כאן יש דוגמתו עשירי באב, שם בראש השנה הוא יום הזכרון, וביז' בתמוז סגולה לכתוב קמיע לזכרון, (כמו שכתוב במקום אחר) (סי' שנו) וביום שמחת תורה אומרים 'אתה הראית', ואחר תשעה באב ב'שבת נחמו' קוראים 'אתה הראית', כי בין בימי הרעה בין בימי הטובה, ד' הוא האלקים וגו'.²

אמרי פנחס, קאריץ, אות שנג

סדרא המוללת תפלה ותורה

פרשת ואתחנן הוא סדרא הכוללת תפלה ותורה, בתחילת הסידרא, "ואתחנן אל ה'" היינו תפלה, ואחר כך פרשת מתן תורה, ועצם תפלת משה רבינו ע"ה, הוא בכח התורה שנתנה על ידו.

שבט מיהודה ויגש תרפ"ט

הזמן לזכות לתורה ותפלה

ובפרט בשבת זה שקדושתו המרומז בהפרשה, הוא תורה ותפלה... והזמן בשבת זה לזכות בו לתשובה, על ידי תורה ותפלה, שיהיו מיד נגאלין. פרי צדיק ואתחנן אות ז'

הענין שבפרשה הרבה פסוקים בשבוע בני ישראל

כי מי גוי גדול וכו' ומי גוי גדול וכו', בפרשה זו נאמרו הרבה פסוקים המדברים בשבוע בני ישראל כדי להראות שבני ישראל עם קדשו מנוסים ומרוממים מכל של עם, להשגיח עליהם בהשגחה יתירה, לקיימם ולפרנסם שלא כדרך טבע העולם, ובשעה שהם זוכים, מלאכתם נעשית ע"י אחרים ד' ואינם צריכים לעבוד עבודת פרך לפרנס... וכל זה הודיע להם קודם בעניני כניסתם לארץ ישראל, ..., כדי שידעו בני ישראל שלא נתן להם הארץ לצורך פרנסתם לעבוד בה גם עבודת פרך. למצוא למו אוכל לפיהם, כמו ביגיעה שיש לעמים אחרים בארצות שלהם, כי לד' ענין כניסתם לארץ הוא, משום שארץ זו מקודשת מכל הארצות, ומקום מוכן להשראת השכינה, ופרנסתם תהיה להם שלא כדרך העולם.

² ובאמרי פנחס אות שסו': בשם הרב כשחל ט' באב ביום ה', היה קשה אצלו להעלות על 'שבת נחמו', כי קשה מיד מנפילה גדולה, לעליות השבת.

וזהו מה שאמרו חז"ל (גיטין נ"ז) מעבודה שארץ ישראל היא ארץ צבי, מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו, והי' מקומות שנמצאו שם אנשים כפלים כיוצאי מצרים, ולא הי' מחזיקין אפילו ס' קנים, להודיע שאין ארץ ישראל ארץ טבעי כשאר ארצות, אך ארץ קדושה להמשיך, והכל שם למעלה מדרך הטבע ויעודה, אך לדעת בשעה שעושים רצונו של מקום וכו'.

בינת ישראל, ואתחנן

זמן חדש

בשבת נחמו שמתחיל חודש חדש

הוא מיועד להשתחוות בבית ה'

"והיה מדי חדש בחדשו", אולי רמז על חדש אב, דבירושלמי סוף מס' תענית, דאחר ט' באב מתחיל חדש אחר, ונראה לי משום הכי נוהגין לקרוא לו שם חדש 'מנחם', והיינו "חדש בחדשו" החדש שמתחדש בחדשו, היינו מנחם, ואותו שבת שבשבוע שאחר ט' באב מיד, והיינו "שבת בשבתו" שהוא 'שבת נחמו' "יבוא כל בשר להשתחוות", בהר בית ה' בראש ההרים. בב"א. [תקב"ץ]:³

חתם סופר, מסעי

מ' באב נקרא 'אחרית השנה'

ט' באב נקרא 'אחרית הימים' באשר הוא אחרית ימי הצער של כל השנה, על דרך 'ואחריתה כיום מר' (עמוס ח), ואח"כ מתחילין ימי הנחמה, ועוד שהוא אחרית של השנה, באשר מכאן ואילך נקרא לפני שנה הבאה, כמו יום ד' בשבוע שנקרא לפני השבת [כגיטין ע"ז], הכי נמי מייד אב עד יו"ד תשרי שהוא יום כפור, נקרא לפני השנה הבאה, וט' אב הוא אחרית הימים משנה העברה.

דרשות חתם סופר ז' אב

שם מובדל וחשוב

ליתן טעם על שני השבתות האלו. הם דברים, ואתחנן, שנקראים בפי העולם, בשם וכבוד בפני עצמם, 'שבת חזון'. ו'שבת נחמו' על פי ששמעתי מדודי זקני

³ החת"ס נהג שמיום י' אב ואילך קרא שם החודש "מנחם" לבד, ולא "מנחם אב", וכפי שנמצא כתוב בתאריכים בכמה מתשובותיו (ועי' בשו"ת 'ויצבור יוסף' סי' נח) וראה דרשות חתם סופר חלק ב', דף של"א טור ג' ד"ה בירושלמי: עד עתה היו תלוין בדין, וביום שנשבה תם עונך בת ציון, ומיד מתחיל נחמה, על כן מתחיל חודש אחר ונקרא מנחם, כמו שאנו נוהגים, על כן קורא לט' באב א' בחודש. [היינו מה שרגילים לחדש שם החודש מי"ד אב ואילך לקרוא לו מנחם, וכאילו היום פסק חודש אב ומתחיל מנחם, הערה שם],

וכן כתב בהגהות חת"ס על שו"ע או"ח (סי' תקנא סק"ב) ובירושלמי סוף תענית, בפסקא "והובקעה העיר" עיי"ש יעשה זה ראש לחשבוננו, עיי"ש. נראה לי סמך מנהג שמיום ט' באב ואילך מתחיל חודש אחר, ואנחנו קורין לו "חודש מנחם", וכו'.

וראה עוד מ"ש, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם לישתמיט מיניה עד ר"ח אלול (מג"א סי' תקנא סק"ב). נ"ב, דומיא דאדר (שמזלו טוב, כל החודש). ולי נראה דאין ראייה, דהתם הימים שבין פורים לפסח מוטלים בין ב' ימים טובים, עיין סברא זו במס' תענית דף יח ע"א וחגיגה דף יח ע"א, אבל הכא כיון שעברו ימי צער, עברו, ומכל שכן אחר ט"ו באב, דלא היה יו"ט לישראל כט"ו באב, ואתיא יו"ט ואפסקיה ונסו יגון ואנחה, וששון ושמחה ישיגו.

הרה"ק מטשארטקוב זי"ע, כי הארת הקדושה בשבת חזון, הוא במדרגה הגבוהה מאד נעלה, על כי ההארה הבאה בימי המצרים האלו, שהם ימי חושך והסתרת פני כבודו ית"ש, הארה הלזו הוא נראה ונרגש ביתר שאת, למי אשר קרבת אלקים יחפוץ, ע"כ שמעתי. ולזה קוראים העולם שבת הזה, בשם מובדל וחשוב מן כל שבתות השנה, וקוראים אותו 'שבת חזון' והוא לשון מחזה, ידוע שמרמז על קדושת אלקות שהוא בהסתר, ואינה מאירה בהתגליא,

ובשבת שאחרי זה מתחיל להאיר ולהתנוצץ, קדושת שם 'אדני' על פי הידוע מכבוד קדושת אא"ז המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע, כי נ' ימים עד ר"ה הם נגד הנ' של שם הקדוש, וי' ימי תשובה, וד' ימים בין יום הכפורים לסוכות, ויום א' של סוכות, אשר ישראל בעבודת קדשם בימים הקדושים האלו, ממשיכים עליהם קדושת שמו ית"ש, ולזה גם שבת ואתחנן נקרא בשם כבוד בפרוטרוט 'שבת נחמו'. והבן.

אמונת ישראל, דברים

4

שבת קודם [אחר] טו' באב

בעת ההוא היינו בטו' באב

בחומש בפרשת ואתחנן אל ה', בעת ההיא פירש"י, לאחר שכבש ארץ סיחון ועוג, אמר דימיתי שמא הותר הנדר, נמצינו למידין, דמקמי הכי, לא היה פתחון פה למשה, להתפלל שיכנס לארץ ישראל, כיון שהיה ע"י שבועה של הקב"ה, באומרו לכן לא תביאו, ולכן לשון שבועה היא, עד שמצא מקום לומר, שמא הותר הנדר, והיינו ע"י כבישת ארץ סיחון ועוג, ומצינו ג"כ בפסוק פרשת דברים, שאמר הקב"ה למשה, ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו, החל רש וגו' היום הזה אחל תת וגו' ויש במדרש ובפרש"י בחומש, שכפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה כו', נמצא דלפי"ז מאותו יום ואילך, היה פתחון פה למשה להתפלל, ולומר שמא הותר הנדר, ודיבור זה בכל פרשה זו היה בטו' באב, כדאיתא בפ' יש נוחלין (ב"ב קכא). דהיינו ביום שכלו בו מתי מדבר,

דכתיב ויהי כאשר תמו עי"ש בפרש"י ותוס' באריכות

וא"כ צא וחשוב מן טו' באב עד ז' באדר, יום שמת בו משה, כשתחשוב החדשים על הסדר, אחד מלא ואחד חסר, עולה מאתיים יום, דהיינו ד' מלאים וג' חסרים, ועוד ז' ימים, ואם היה מתפלל משה בכל אותן ימים, ג' תפלות בכל יום, היה ת"ר תפלות, רק שידוע שבשבת אין היחיד שואל צרכיו, וא"כ כשתסיר כ"ח שבתות, שהיו באותן ימים של ר' יום, נשאר קע"ב ימים, ג' תפלות בכל יום, הרי תקי"ו, אמנם שתפלת ט"ו בעצמו, כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום, ולא בלילה, א"כ באותו יום ט"ו לא היה מתפלל [= ערבית בליל שלפניו] כי אם שתי תפלות, הרי לך חשבון מכוון, שתקט"ו תפלות התפלל משה, מאותו יום ט"ו באב, עד יום מותו שהוא ז' באדר, שמת בו בשעת מנחה, כדאיתא במדרש, כן

⁴ ראה עבודת ישראל, קאזניץ, פרקי אבות פרק שני: בימים האלו צריך כל אדם לעשות הכנה, על המועדים הבאים לטובה, ולבנות המלכות שמים מחדש,

ולכך יש נ' ימים מתשעה באב עד ראש השנה, ומראש השנה עד יום הכיפורים י' ימים, ומיום הכיפורים עד סוכות ד' ימים, ויום א' של סוכות כתיב בו [ויקרא כ"ג מ'] ולקחתם לכם ביום הראשון, הרי ניד"א, רמז לשם אדני".

נראה לי נכון. ובדרוש העליתי עוד, שזה פירוש הפסוק רב לך אל תוסף דבר אלי עוד, שאילו התפלל משה עוד תפלה אחת שהם תקי"ו, ועולה ו' פעמים כמנין אלקים, היה ממתיק בזה ו' בתי דינין, האמורין בפרק במה בהמה, והיה נענה בתפלתו, לכך אמר לו "אל תוסף דבר" ועיין עוד בסמוך:
פני יהושע על ברכות דף לב.

באופן דומה בעת ההיא בטו' באב

אחר שבטלה גזירה של ט' באב של אותה שנה

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא" ולא מבאר התורה באיזה עת הי' התפלה... ובתחלת משנה תורה מבואר שביאר התורה בתחילת חודש שבט, וכיבוש סיחון מבואר במדרשי חז"ל שהיה בזמן שקודם החג, מדכתיב "ויפנו ויעלו דרך הבשן"... על כן נראה שהיה בעת שחזר הדיבור למשה בטו' באב. שמבואר במשנה שלא הי' יו"ט לישראל כחמשה עשר באב, (עין ב"ב קכא. - רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום שכלו בו מתי מדבר, דאמר מר, עד שלא כלו מתי מדבר, לא היה דיבור עם משה וכו')

ובאותו הדיבור מבואר בספר דברים ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון ואת ארצו. ופירש הרמב"ן ז"ל הדיבור הזה, הוא האמור למטה "ראה החילותי תת לפניך". ושם מבואר בדברי חז"ל ובפרש"י, כפה שר של אמוריים תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו. וא"כ מאז נכבשו האמוריים תחת משה וישראל. וא"כ שפיר דדרשו חז"ל במדרש שבעת החורב לאמר לדורות, שיהי' מתפללין בכל עת צרה שהוא לדורות, כמו שבטל אז החפר [=חפירה] של תשעה באב, שלא האמינו בעצמם עד ט"ו באב... וחזר הדיבור אליו ולישראל, שבטלה גזירה של ט' באב, ונכבשה האמוריים תחת רגליו של משה, ונתאמץ ג"כ כוחו של משה מתפלה זו לראות כל ארץ ישראל, אף שלא הורשה לעבור שמה, מ"מ נתגבר כח נשמתו ועינו לראות כל ארץ ישראל שנכבש לישראל.

כמו כן בעת החורב אמר משה לדורות, שיהיו מתפללין בעת צרה, שהיה בט' באב עד ט"ו באב. ויגבר כח נשמתם ושכלם, ויתנחמו אף קודם ביאת הגואל לראות הנחמות שניבאו הנביאים... ועל כן שפיר שנקרא שבת שאחר ט' באב שבת נחמו,

⁵ עי"ש בפני יהושע ראשית דבריו לבאר שהתפלל משה כענין יח' ברכות: דרש רבי שמלאי (ברכות לב.) לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה כו' מנא לן, ממש כו'. נראה דעיקר מלתא דרבי שמלאי, היינו לענין שלא ישאל אדם צרכיו בשלש הראשונות, ויליף לה שפיר ממש, דמה שאמר את גדלך היינו מעין ברכת מגן אברהם שהיא נגד מדת הגדולה שהיא מדת אברהם, ומה שאמר ואת ירך החזקה היא נגד ברכת אתה גבור שהיא מדת הגבורה, דמש"ה מזכירין בה גבורות גשמים, והיא נגד מדת פחד יצחק, ומה שאמר אשר מי אל בשמים ובארץ היא מעין ברכת האל הקדוש שהיא נגד מדת יעקב, וא"כ שלשה דברים הללו שהזכיר משה, הן מעין ג' ברכות הראשונות של י"ח, ואח"כ אמר אעברה נא שהיא שאלת צרכיו, כן נראה לי.

ומתוך מה שכתבתי נתיישב לשון מדרש רבה פרשת ואתחנן, דאיתא שם ואתחנן אל ה' הלכה כמה תפלות מתפלל אדם בכל יום? כך שנו חכמים, שלש תפלות מתפלל כו' וזה נוטה למה שכתבתי דתפלת משה בפרשת ואתחנן היה כענין י"ח ברכות. ויתיישב יותר לפי מה דאיתא במדרש פליאה שהתפלל משה תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן, והוא פלאי, מה בעי ללמדינו בזה: ונראה לי דודאי לאו מחושבנא דואתחנן יליף לה אלא דקושטא דמילתא הכי הוא, שהתפלל משה תקט"ו תפלות בחשבון מכוון. וממשיך בדברים המובאים למעלה.

ונחמו עמי יאמר אלוקיכם... ויתגבר כח ישראל ונשמתם שיקראו צבאות ה' וצבא ירושלים. וע"כ שפיר כתיב כי מלאה צבאה בלשון הוה, ולא בלשון עתיד. ויש לה נחמה בכפלים, אף בעת שאנחנו זרוים בין הגוים ומכעיסים... להיות צבא ירושלים בכח נשמתם, וחבוקים ודבוקים בכך וד"ל. ועל כן תיקנו חז"ל שבעה דנחמתא, וכמו ימי הפפירה עד זמן מתן תורה, כמו כן יש נ' יום מ"ט באב עד ר"ה שמתגלה מלכותו יתברך עלינו.

מדרכי משה מהרה"ק רבי משה מרדכי מפילוב ⁶

השיבנו

כשישראל נגלו מארץ ישראל היה ויכוח בין כנסת ישראל והשי"ת, כנסת ישראל אמרו "השיבנו ה' אליך ונשובה", וכביכול השיב "שובה אלי ואשובה אליכם", מקודם תעשו תשובה ואחר כך אחזירכם לארץ ישראל, והלכה ככנסת ישראל. וראיה על זה, דיש שלשה שבתות: "שבת חזון", "שבת נחמו", ו"שבת תשובה", ותיכף לאחר שבת חזון לאחר הגלות, יבוא הגאולה ויבוא "שבת נחמו", ואחר כך רק בא שבת שובה, לפי שבפלוגתא בין כנסת ישראל וכביכול, "יחיד ורבים הלכה כרבים", כביכול רק יחיד, יחידו של עולם, כן שמעתי מהגאון ר' מאיר שפירא ז"ל מלובלין.

פרדס יוסף, ויקרא, בחוקותי

משה רבינו התאוה להיות ביום טוב של טו' באב בארץ ישראל

ואתחנן אל ד' וכו' הנה קוראים פרשה זו תמיד פמוך ליום ט"ו באב שאחז"ל לא היו ימים טובים לישראל כמו ט"ו באב, ויתכן כי היה מתאוה משה רבינו ע"ה לכנוס לארץ ישראל, להיותו באותו יו"ט ט"ו באב, והיינו טעמא "אל ד' בעת ההוא לאמור", שכן א' ד' ב'עת ה'הוא ר"ת י"ה א"ב ומלת ההו"א גימ' טו"ב שהוא יום טוב לישראל, שבו ביום יוצאת חולות בכרמים [תענית כ"ו]: ונרמז "בעת ההוא לאמר" גימ' 'חולות' עם 'כרמים' עם הכולל, והיה אז בט"ו השמחה לבנות ישראל בחולות, על דרך הכתוב "אז תשמח בתולה במחול", ונרמז

⁶ והנה לקמן הבאנו מספר בני יששכר ש"בעת ההיא" היינו באלול כי מלחמת סיחון הייתה באלול, אך לא קשי מידי, כי באמת במדרש שמכוין אליו בעל מדרכי משה איתא בפירוש, שמלחמת סיחון מלך האמורי באלול, ז"ל (תנחומא חקת פ' כד) "וישב ישראל בכל ערי האמורי", נשתיירה יעזר, "וישלח משה לרגל את יעזר" אותן מרגלים זריזין היו, אמרו בטוחין אנו בתפלתו של משה, וכבר שלח מלאכים מרגלים לשעבר, והביאו תקלה, אבל אנו לא נעשה כן, אלא נאמנים בהקב"ה ונעשה מלחמה, עשו כך והרגו את האמורי אשר בה, "ויפנו ויעלו דרך הבשן", מהו "ויפנו ויעלו" רבי יוחנן אומר מלחמות סיחון עשו באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ועשו אחר הרגל מלחמת עוג, "ופנית בבקר והלכת לאהליך" (דברים טז) "ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו" שכנסן הקב"ה לפניהם למסרן בידם. עכ"ל

ואמנם הדיבור נתחדש עם משה בטו' באב כדאיתא בב"ב, ובאותו דיבור נתבשר והראהו הקב"ה שר של אמורים אמוריים כפות תחתיו, ודיבור זה היינו עוד קודם למלחמה, שהראה לו בטו' באב שר שלמעלה כפות, ואולי אפשר לומר כי ואתחנן אל ה' היה ע"י תקט"ו תפילות שהתפלל "בעת ההוא" ולא נאמר ביום ההוא, ועפ"ז אולי התפלל מטו' באב עד אלול. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים.

ג"כ "אל ד' בעת" כמספר 'בתולה במחול', שעל אותו עת של ט"ו באב, התאווה מרע"ה לכנוס לארץ ישראל, וכנרמז בתפלתו במקרא זה כמבואר.
חמרא טבא עקב

נחמו עמי

'ענני במרחב י-ה'

הנה בימי בין המצרים... מכוונין השמות העולים 'קראתי י-ה'. ואחר עבור הימים האלו, ומתנוצץ בחירות הימים הקדושים הבאים, אז 'ענני במרחב י-ה'... ולזה "ענני" ראשי תיבות "נחמו נחמו עמי יאמר" [ישעיה מ א].

7
אמרי נועם עקב אות א'

שבת זה כולל כל ז' דנחמתא

שבת זה כולל כל ז' הפטורות דנחמתא, שהם כנגד הז' מדות. ומטעם זה קורין לשבת זה 'שבת נחמו', דשבת זה כולל כל הז' דנחמתות. ועיקר הנחמה בשבת, וכמו שאמרנו מדכתיב "ביום הניח" וגו' כמו שנתבאר במאמר הקודם.
פרי צדיק, לובלין, אות י'

בעת הקריאה יתקבלו הנחמות בלב

איתא בפסיקתא (החדשה) אמרו ישראל, רבינו ישעיה, תאמר שלא באת לנחם אלא לאותו הדור, וכו' אמר להם: כל הדורות באתי לנחם, אמר אלהיכם לא כתיב כאן, אלא יאמר אלהיכם. ויש להבין שהרי הנחמה זו נאמר אז להנביא שבאותו

7 וראה אמרי נועם שופטים אות א': טו' יום עד טו' באב, בחינת "מן המצר קראתי י-ה", שם י-ה הראשון, על כן מכוונין לאלו השמות שעולים 'קראתי י-ה' כנ"ל. ואחר חמשה עשר מתחיל להתנוצץ שם י-ה השני, בחינת "במרחב י-ה",

ולהבין הדברים ביתר ביאור, נביא מתוך דבריו במקומות אחרים (כי את דבריו שהובאו למעלה מפרשת עקב מפרש על פי סוד ועמקו דבריו עוד יותר) : באמרי נועם מטות אות ב': כתיב (ישעיה סג ט) "בכל צרתם לו צר", והוא קרי וכתוב, ובחדשי תמוז ואב הוא חלילה בבחינת 'לו צר'. ונקרא בין המצרים, שהקדושה היא במיצר כביכול, על דרך הכתוב (ירמיה מ א) "והוא אסור בזיקים". ובחודש אלול על ידי התעוררות הרחמים על ידי השופר אנו יוצאים ממיצר למרחב. על כן פי השופר צר למעלה ורחב למטה לצאת אל המרחב. ואומרים אז בשעת התקיעות "מן המצר קראתי כו' ענני במרחב" (תהלים קיח ה). ועל כן 'אלול' הוא צירוף 'לו' בוא"ו ו'לא' באל"ף, שיהיה 'לא צר' באל"ף.

ובאמרי נועם שופטים אות א': יש לרמז בצירוף השם של חודש אלול היוצא מהפסוק [דברים ו כה] וצדקה' תהיה לנו' כי, לאשר באלול מתחילין לתקוע בשופר, ולעשות הכנה לצאת ממצר למרחב, וזהו 'מן המצר קראתי י-ה', היינו בין המצרים שעברו, שמכוין אז שמות הידועים [טדה"ד, כוז"ו, מצפ"ץ, אלקיים (דההי"ן), אדנ"י] שיעלו למספר 'שים שלום' כידוע מכוונות [עיין פע"ח שער הברכות פרק ז], גימטריא 'קראתי י-ה' העולה 'רחום וחנון ארך אפים'... כידוע אשר היג' מדות מכוונים נגד יג' חדשי השנה. ונתרבה החסד על ידי 'ענני במרחב י-ה', שנבוא לבחינת מרחב, ויהיה ב' פעמים י-ה...

והוא הנרמז בט"ו יום עד טו' באב, בחינת "מן המצר קראתי י-ה", שם י-ה הראשון, על כן מכוונין לאלו השמות שעולים 'קראתי י-ה'. ואחר חמשה עשר מתחיל להתנוצץ שם י-ה השני, בחינת "במרחב י-ה", הם הטו' ימים אחרונים, ובאים אחר זה לחודש אלול שנצרך עוד י"ה,

הדור, אבל לדורות הא לא יהיה נביא? ואיך שייך 'אמר אלהיכם' על ידי מי יאמר? והוא לו לומר 'אמר אלהיכם', ולכתוב איזה ריבוי, לרבות נחמה אף לדורות הבאים.

אך הענין על פי מה שאמרו בפסיקתא (הישנה) דדרש שם, שלא רצו לקבל תנחומין מהנביאים, ואמר הקדוש ברוך הוא, באו עמי, אני ואתם נלך אצלה, ומנחמים לה: "נחמו נחמו עמי, יאמר אלהיכם" (כמו עמי בחירק)... ועל זה נאמר 'יאמר אלהיכם' [לשון עתיד], שגם לדורות, כשיקראו בספרי הנביאים הנחמות, אז בעת הקריאה 'יאמר אלהיכם' אלו הנחמות, ויהיה מפורש דבר ה' אשר לא ישוב ריקם, ויכנס ללב שיקבלו הנחמות.

וכן בכל שנה ושנה כשקורין בהפטורת ז' דנחמתא, מתחדש הנחמה מפי ה' ממש ונכנס ללב. והוא הכנה לראש השנה שיהיו נגאלין בתשרי על ידי תשובה.

פרי צדיק ואתחנן אות יא' ⁸

מעוררים כן למעלה

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, שתתנחמו בזה שזכיתם להיות עמי, כי כל אחד מישראל צריך להתנחם ולשמוח במה שזכה להיות עמי, ובאתארותא דלתתא אתער לעילא, ולכן "יאמר אלקיכם", כאשר הם המה שמנחמים ואומרים שהמה עמי, כן יאמר השי"ת שהוא אלקיכם.

דברי אלימלך, שבת. נחמו

לישועה ולנחמה

אנו קוראים ה'שבת נחמו', ולמראית עין, אין שום השתנות משבתות שעברו לשבתות האלו, רק כי בעצם בזמנים האלו הוא הישועה, בכל שנה ושנה, רק שהוא עוד בהעלם, כמו שקורין בהפטרה זו "נחמו נחמו עמי יאמר אלוהיכם"

⁸ עיי"ש ביאור הדברים בארוכה: יש להבין, הא כל נחמות שאמרו הנביאים גם כן דבר ה' הוא, ומה מוסיף נחמה שאמר 'אני ואתם'. אך הענין, כידוע שיש הבדל בין כל הנביאים שנתנבאו בכה אמר ה' והוא אספקלריא שאינה מאירה, מוסיף עליהם משה שנתנבא ב"זה הדבר", (כמ"ש ספרי מטות, הובא ברש"י)... והנה כאן בנחמת ציון כתיב, "דברו על לב ירושלים" אבל לא קבלו תנחומין, שלא נכנס ללב, שבודאי לדור שהיו בשעת החורבן, מה הועיל הניחומים, והלא הלכו בגולה ברעה רבה. ומה שחזרו לסוף ע' שנה אינו תנחומין לשעת הגלות.

אך עיקר התנחומין, במה שאמר "כי נרצה עונה", היינו שזדונות נעשית בזכויות, ורצון, שבזה יהיה להם נייחא בגלות, על דרך מה שאמר (שהש"ר ד' ג') על פסוק "כי רבים בני שוממה מבני בעולה" הוי הרבה צדיקים העמידה לי בחורבנה, יותר מצדיקים שהעמידה לי בבנינה. וכן עיקר התפשטות תורה שבעל פה היה בבבל, (כמ"ש סוכה כ'). והב' ישיבות שבבבל לא ראו שמד וכו' (תנחומא פרשת נח) ועליהם הכתוב אומר "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול" אור הראשון שנגנז לעמלי תורה שבעל פה.

וזה לא נכנס בלבם לקבל תנחומין על ידי הנביאים כנ"ל. על זה אמר הקדוש ברוך הוא, 'בואו עמי' ויהיה כמו "זה הדבר אשר צוה ה'" ו"דברי אשר יצא מפי, לא ישוב אלי ריקם, כי אם עשה אשר חפצתי" וגו' ועל ידי זה יקבלו התנחומין ויכנס ללב. וזה שאמר 'תאמר שלא באת לנחם אלא אותו הדור, שמה יועיל לדורות, איך יכנסו התנחומין ללב, כיון שכבר נכתב בספר, ולא יהיה להם כח יותר מנביאים? ועל זה נאמר 'יאמר אלהיכם' [לשון עתיד], שגם לדורות, כשיקראו בספרי הנביאים הנחמות, אז בעת הקריאה יאמר אלהיכם אלו הנחמות, וכו'.

שהנביא מעיד מפי השי"ת, שהוא מנחם אותנו באותו זמן, ובכל שנה ושנה חישועה משמש ובא, רק שהוא עוד בהעלם מאתנו, עד שיתגלה.

אמרי אמת, לובלין, תרל"ז

אותה קריאה של שבת נחמו משמעות אחרת

רבינו הזקן בעל התניא היה בעצמו הקורא בתורה, פעם אחת בשבת פר' תבא לא היה בליאזנא, ושמע אדמו"ר האמצעי (בנו הרה"ק ר' דוב בער) את הקריאה מאחר, באותה תקופה היה נער קורם גיל בר מצוה, עגמת הנפש מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב עד שביוהכ"פ נפתק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו. ענה, "כשאבא קורא אין הם נשמעים קללות".

וביאר לפי זה [אדמו"ר ר' יצחק מאמשינוב ז"ל] את הכתוב לאחר פרשת התוכחה, "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע" וגו', לכאורה מה זה קשור לתוכחה. אלא יש לפרש שגם זה בכלל התוכחה, שאילו היה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, כי אז הייתם יודעים שהתוכחה אינה אלא ברכות... כן אנו רואים שהקריאה שקוראים בתשעה באב, זה גופא הקריאה של שבת נחמו...

ימות עולם עמ' קיז

ממתין ומצפה לנחמת ישראל

נחמו נחמו עמי וגו' (ישעי' מ, א). הנה הרב הקדוש אדמו"ר זצלה"ה מדקדק על כפל הלשון כאן. ואמר הוא ז"ל: שזאת אומר כביכול הבורא ברוך הוא, למלאכי מעלה הבאים לנחמו, כביכול משיב להם נחמו, פירוש, אם רצונכם לנחם אותי, לכו נחמו עמי, וממילא אתנחם, עכ"ד ודפח"ח.

קהלת משה, קאזניץ, בהפטרה לשנת נחמו

אב הרחמן עושה הכל לטובת הבן,

הנה החודש נקרא מנחם אב, וי"ל הטעם בזה כי אנו מנחמים את עצמינו בזה שנעשה לנו בחורבן הבית בכלל ובפרט לכל אחד ואחד מישראל, אשר טעם טעם כוס המר, אנו מתנחמים בכך כי אבינו הוא, ואב הרחמן עושה הכל רק לטובת הבן, ואם כן על כרחך הכל היה לטוב, ויתגלה לנו בקרוב הטוב ההוא.

בך יברך ישראל, ואתחנן

השמחה בשבת נחמו

מי התקוה לגאולה חיה עמנו

מ"ש חז"ל בט' באב נולד משיח. וראוי להבין למה דוקא בט' באב, גם יבואר שהנה לכאורה זר מעשינו שאנחנו עושים בכל שנה ושנה ט' באב ומתאוננים ומקוננים על הגלות ואח"כ שבת נחמו ואנחנו שמחים וטובי לב, מי ראה כזאת שאיש אחד מעצמו יקונן על צרתו ומעצמו יתנחם, וכן אנו עושים מדי שנה בשנה וכמו כן בכל פעם שאנחנו עושים סדר חצות אנו מתאוננים על חורבן בהמ"ק כנפילת אפים ארצה ואח"כ עומדים אנחנו מן הארץ, ואומרים התנערי מעפר קומי כו',

אבל הענין יובן עפ"י שאמרו חז"ל ע"פ "נשכחתי כמת מלב" ברית כרותה למת שיהי' נשכח מן הלב, אבל אין מקבלים תנחומין על החי, שהרי יעקב לא קיבל תנחומין על יוסף עכ"ל, ומה שאמרו ברית כרותה למת, לאו דוקא מת, אלא כל

צרה אשר אין לה תקנה עוד, דומה בענין הזה... לזה בכל שנה שאנו עושים ט' באב לאונן ולקונן על החרבן, זה הוא מופת חותך, לעשות אח"כ שבת נחמו, ולשמוח בכל לב, בעבור שעדיין לא אברה תקותינו, שלולי זאת כבר היתה הצרה נשכחת כנ"ל, וז"ש חז"ל במתק לשונם הזהב 'בט' באב נולד משיח, רצה לומר: בזה שאנו עושים בט' באב מספד וקינות על חרבן בהמ"ק, ולא שכחנו עד עתה את הצרה בכל הזמן הארוך הזה, בזה נולד משיח רצה לומר: שנולד ונתברר הדבר של משיח, שבודאי בוא יבוא, ואם יתמהמה חכה לו.

ארץ צבי מהמגיד מוידסלאב רבי צבי הירש זצ"ל
 9 אביו של הר"ק רבי בונים מפרשיסחא, בית ה'

כח ע"י גילוי אורו של משיח

לשוב אליו ובמיוחד בשבת נחמו

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם. מאחז"ל חטאו בכפלים ולקו בכפלים ומתנחמים בכפלים (איכ"ר א, נז).... פי' חטאו בכפליים הוא כנז' שאדם עובר עבירה ושונה בה עד שנעשית לו כהיתר. וזה גורם לו שלקו בכפליים, שהולך מדחי אל דחי, כי עבירה גוררת עבירה. ומתנחמים בכפלים, אף התשובה צריכה להיות בכפלים. וזהו נחמו נחמו עמי, א', נחמו מלשון חרטה, לשוב ולהתחרט על העבר ולתקן את החטא העיקרי שנעשה לו כהיתר. ב', נחמו מלשון הנהגה, כמו ולא נחם אלקים (שמות יג, י), שצריך להנהיג את עצמו בדרך חדשה, לעזוב את הדרך הזאת שגורמת לו לכל החטאים...

דהנה כשאדם חוטא ואח"כ מתחרט ולבו נשבר בקרבו הריהו קרוב לשוב בתשובה, אבל מי שעבר ושנה ונעשה לו כהיתר הוא רחוק מאד מתשובה, שאינו מרגיש את עצמו חוטא ומדמה בנפשו שהוא צדיק ומבין ואינו חפץ לקבל תוכחה. וכדרך שאחז"ל (יומא פה:) על האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב שאין מספיקין בידו לעשות תשובה. וזהו חטאו בכפלים, שעברו ושנו ונעשה להם כהיתר...

אבל הקב"ה ברוב רחמיו רוצה בעמו ישראל, ונתן לנו בתשעה באב גילוי מאורו של משיח, כמש"נ (מלאכי ג, כד) הנה אנכי שולח לכם, לשון הויה, את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, להאיר לנו שנשוב אליו ונעזוב דרכינו המקולקלים שעברנו ושנינו בהם עד שנעשו כהיתר. וכמו שהראה אליהו הנביא בהר הכרמל, שאפילו אחרי שישאל נשתקעו בחטא שבו כולם וזעקו ה' הוא האלקים. וכן בכח התורה יכולים לקבל מהאור הגנוז בתורה ולהתגבר על כח הרע אפילו אם נשתרש בחטא עד שנעשה לו כהיתר...

9 ע"ש שמבאר וז"ש ירמיה במגלות איכה וז"ל "זכור תזכור ותשוש עלי נפשי, זאת אשיב אל לבי, על כן אוחיל".... כלומר זכירות הרבה, זה זמן ארוך, ולא תשכח כלל. אעפ"י שברית כרותה למת שיהי' נשכח מלב. והנה "זאת אשיב אל לבי" דהיינו למה אני זוכר כל כך זמן ארוך, "ע"כ אוחיל" שבמהרה יבוא משיח ויגאלנו, ואין מקבלים תנחומין על החי כנ"ל,

וז"ש חז"ל כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר שישו אתה משוש כל המתאבלים עלי' עכ"ל... למה אמרו חז"ל זוכה ורואה בשמחתה לשון הויה, הויה ליה למימר יזכה ויראה בשמחתה לשון עתיד ולפי הנ"ל יאמר שהמתאבל על ירושלים עדיין ולא שכח את הצרה כדרך המת שיהי' נשכח מלב, זה הוא מופת שהשמחה עכ"פ תהי' כנ"ל, והנה רואה עתה בשמחתה מחמת ההוכחה והמופת הנ"ל.

וכח זה נותן הקב"ה בשבת הזאת, נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, הקב"ה אומר לנו התחרטו מדרכיכם הרעים, ואפילו מה שעבר ושנה ואינו יכול לשוב, יאמר אלקיכם, הוא ית' נותן את הכח לשוב אליו. דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה, פי' כי נרצה עונה, שיזכו לתשובה מאהבה, עד שכל הזדונות יהפכו לזכיות ויעלו לרצון, וזהו מתנחמין בכפלים.

¹⁰ ברכת אברהם סלונים, שבת נחמו

בשעת נבואת נחמו נחמו

נתגלה לישיעיהו ענין העונות שנעשים זכויות

ענין הפטרה הוא מה שמסדרי ההפטרות ראו ברוח קדשם, כי **דברי הנביא האלו נובעים ממקור הדברי תורה שבסדרה הזאת**, כי זה היה כל ענין הנבואה, כי ליכא מידי בנביאי דלא רמזה משה באורייתא היינו **שכל דברי הנביא היה רק ממה שנתגלה אליו בשעה הזאת איזה עומק דברי תורה**, ומאותו העומק היה רוח ה' דיבר בו את דברי נביאותו. **ולמסדרי הפטרה נתגלה כל נבואה מאיזה פרשה נובעת**, ותיקנו לאומרה בהפטרות אותה פרשה, וקראוהו **הפטרה שהוא לשון פתח**, כמו פטר רחם שהוא פתיחת הרחם, היינו כנ"ל, שזה הוא הפתח לכנוס בו בעומק הד"ת שבפרשה הזאת, וכמו שמצינו במדרש עביד להאפטרותא, ובגמרא קרא לזה פתח, כמו במסכת מגילה. **פתח לה פיתחא להאי פרשתא...**

ולזה קורין **השבת הזו שלפני תשעה באב שבת חזון**, על דם ההפטרה, כי הוא הפתח הטוב להיות לבנו נכון בטוח שבאמת בשרש כבר נתמתק הכל, ונעשה מהכל זכויות, ומה שלמראה עין, הוא רק בדרך גניזה והסתר, עד עת ישועתינו במהרה... וידוע מאמר הזוה"ק כי שם ישעיהו מורה על ישועות ונהמות וכמו"כ **שבת נחמו**. כי הוא ענין אחד, כי בשעת נבואת ישעיה פרשת נחמו, אז כבר נתגלה לו עומק הד"ת מהתגלות הישועה. [שמשרש הפסוק ואתם ודבקים וגו' וכן"ל], שיהיה במהרה בימינו בפועל ממש, מהענין המתקן האמיתי הזו שיהיה עונות נעשים זכויות הוא ע"י תשובה שלימה. והגמר לזה הוא **ביום הכפורים שהוקבע למחילה ולפליחה ולכפרה בכח מחילת עון העגל** שהוא היה סבת כל הקלקולים, וע"י התשובה נמתק הכל עד סוף כל העולם וידוע כי כל מיני שפע ישועה בכל הענינים נמשך משבת הקודם, לזה קורין **השבת שלפניו ג"כ על שם ההפטרה**.

תורת אמת לובלין, דברים

¹⁰ עוד שם: וי"ל עוד פי' לקו בכפלים. דיש שרוצים מן השמים לעורר יהודי ונותנים לו דעת להתבונן בשפל מצבו הרוחני לאן הגיע שכבר אינו מרגיש שום טעם בתורה ותפלה. ומי שהתבוננות זו אינה מספיקה לעוררו צריכים להעירו ע"י שפל מצבו בגשמיות. וזה ענין ימי בין המצרים שבהם מתאבלים על חורבן ירושלים והמקדש, שזה שייך גם אצל כל פרט מישראל שיתבונן על חורבן ירושלים הפרטי שלו בגשמיות, ועל חורבן מקדשו הרוחני. נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. וכו'...

והדרך לזה היא כמאה"כ הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם לה' אלוקיך, שזה צירוף שם הק' של חודש אב, הסכת ושמע ישראל כדרשת חז"ל (ברכות סג:) כתתו עצמכם, שישים אל לבו שכל שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, ומה שאמרו במדרש (שמו"ר לג, יז) שאמר הקב"ה למשה שאפילו אחד מישראל יכול לעשות את המשכן, וא"כ הרי זה תלוי בכל אחד ואחד... ככל שמכתת עצמו יכול יותר לשמוע ויותר לעקור מקרבו את האל זר שנשתרש בו, מחמת שעבר ושנה ונעשה לו כהיתר.

אחר החורבן בחול כל יום קללתו מרובה מחברו
אך בשבת שהיא מקור הברכה נתהפך הכל לטובה

"ברכת ה' היא תעשיר, ולא יוסיף עצב עמה", ברכת ה' היינו שבת שהיא הברכה הכוללת, ואם האדם מרוחק ואינו מרגיש בקדושת שבת, אבל על כל פנים לא יוסיף עצב, היינו שכל איש לפי ערכו אינו שרוי בעצבות ביום שבת קודש, ובימות החול כל יום קללתו מרובה מחבירו, ובשבת היא רק ברכה ושמחה ולא עצבות, והנה עד כה היו ימי החשכות, והיום בשבת נחמו בוודאי נתהפך הכל לטובה, "ולא יוסיף עצב עמה".

שפתי צדיק אות ד'

שבת נחמו

מי מן השבת מועיל למרק ומתקבלת תשובתו בלא יסורים

א"י נחמו נחמו עמי וגו' דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה וגו' ובזה יובן מה שקורין זה השבת שבת נחמו, שתולין השבת על שם החפזות, ... דהרי כתב הרמב"ם (שם פ"ז ה"ז) כמה מעולה התשובה, אתמול היה זה מובדל מאלקי ישראל שנאמר עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, והיום הזה מדובק בשכינה, שנאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם עיי"ש

וזהו שאמר "נחמו נחמו עמי", היפך אמרו "לא עמי אתם יאמר אלקיכם", מכנה אלקותו, עליכם היפך מבדילים בניכם וגו', על כן הוא נחמה בכפלים, על אומרו עמי, ואומרו אלקיכם, וכל זה "דברו על לב ירושלים", בשביל הלב בלבד המתחרט חרטה דמעיקרא באמת, (עיי"ש לעיל שמביא, חרטה וידידי מעומק הלב זה עיקר התשובה, כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה פ"ב הלכה ב) כי מלאה צבאה שע"י התשובה זכו, ונשלם זמנה כאמור למעלה...

והנה איתא במדרש בראשית (ב"ר כב יג) ויצא קין, פגע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, אמר לו כך הוא גדול כחה של תשובה, מיד פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת ונראה לי עפ"י פשוט, על דרך שכתב ה"ז ריש הלכות שבת לפרש מאמרם, כל השומר שבת כהלכתו אפילו עבד ע"ז מוחלין לו, דמיירי בשעשה תשובה, אלא דתשובה לבד לא מהני לימחול לו תיכף, כדאיתא בפר' יוהכ"פ (יומא פו.) ד' חלוקי כפרה, על עשה מוחלין מיד, על לא תעשה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר וכו' אבל אם שב ושומר שבת כהלכתו, מוחלין לו מיד עכ"ד.

ונראה לי טעם הדבר כי האדם חוטא במחשבה דבור ומעשה, בחייבי לאוין כריתות ומתות ב"ד, ותשובה אינו אלא בלב, ולא סגי במחשבה לבד לעקר מעשה, עד שימזרק עונותיו, על ידי מעשה סיגוף תענית או יסורים... ואמנם אם שב ומתנחם ושומר שבת, די בתשובה שבלב ומחשבה בלבד...

וז"ש שבת נחמו, כי מכה שבת, בא ואומר "נחמו וגו' דברו על לב ירושלים, שסגי בתשובה שבלב בלבד, וזה ענין נכון ומתוק לחיך.

ייטב פנים מאמ' זמור לטוב אות מו'

הבטחת הגאולה נקראת בשבת נחמו

אצל הצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלווה, ולפי ערך המדת הדין שעבר עליהם, כן גברו תמיד החסדים... כי החסדים הולכים יחד תמיד עם הגבורות, וגוברים עליהם, כי בלתי זאת לא היה העולם יכול להתקיים. ומסיים הכתוב "ושבת עד ה' אלהיך". אותיות 'שבת'.

כי עד עתה היו ימי המצרים בצער גלות השכינה, כמ"ש "בצר לך ומצאוך וגו' באחרית הימים, ושבת". כשמגיע שבת זו 'שבת נחמו' בו הבטחת הגאולה - "עד ה' אלהיך" אז נראה כי כל הדינים אשר עברו עלינו, היו הרחמים וחסדים גוברים עליהם. ולפי ערך הצער שהיה אז כן נזכה לגדל החסדים והטובות. "ושמעת בקולו" וגו'.

תפארת שלמה, ראדמסק, ואתחנן

באחרית הימים - ושבת

שמעתי מאמו"ר [הרה"ק רבי שרגא פייבוש מבערזאן בעל 'שפת אמת' זיע"א] ז"ל בשם רבו הקדוש מוהר"ש מבעלזא ז"ל, ע"פ (דברים ד' ל') 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה, באחרית הימים ושבת עד ד' אלקיך ושמעת בקולו', וכתיב האתנחתא תחת תיבת 'האלה', ומורה שתיבות באחרית הימים קאי למטה, שהתורה הבטיחה שבאחרית הימים יעשו כל ישראל תשובה, וזה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוהיך ושמעת בקולו... ודפח"ח.

¹¹ אמרי יהודה' עמ' רט"ז.

התחייבות ושטר חוב "ומצאת" ושוברו בצדו

"ובקשתם משם את ה' אלוהיך, ומצאת" (דברים ד, כט) הרה"ק מהרי"ם מגור זצוקל"ה אמר בשם היהודי הקדוש, שהקב"ה נתן שטר חוב לישראל, שנאמר "ובקשתם משם את ה' אלוהיך, ומצאת", אבל בתנאי "כי תדרשנו בכל לבבך", (מילין חדתין, צו)

קדושת היהודי פרשיסחא, ואתחנן

הבטחה שתהיה היכולת בידינו לדרשו בכל לב ונפש

"ובקשתם משם את ה' אלקיך, ומצאת, כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך", לכאורה פירוש הכתוב "ומצאת", "כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך", אם תדרשנו בכל לבו ונפשו במסירות נפש, ואח"כ "ומצאת". וזה אינו הבטחה טובה כל כך, שיוכרח האדם בעצמו לדרוש השי"ת בכל לבו ונפשו במס"נ, ואח"כ

¹¹ וכן בדברי התפארת שלמה הנ"ל: כי עד עתה היו ימי המצרים בצער גלות השכינה, כמ"ש "בצר לך ומצאוך וגו' באחרית הימים, ושבת". כשמגיע שבת זו 'שבת נחמו' בו הבטחת הגאולה - "עד ה' אלהיך" אז נראה כי כל הדינים אשר עברו עלינו, היו הרחמים וחסדים גוברים עליהם. ולפי ערך הצער שהיה אז כן נזכה לגדל החסדים והטובות.

וברמב"ם הלכות תשובה (ז, ה) כל הנביאים כולן צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך" וגו' ומשיגריה דלישניה של התפארת שלמה בו הבטחת הגאולה עד ה' אלוהיך, מוכח נמי הכא שהתשובה תהא חלק מהגאולה. והפסוק ושבת עד ה' אלוהיך (אינו תנאי לגאולה) אלא הבטחת הגאולה.

ומצאת, כי באמת רחוקים אנחנו בעוונותינו הרבים לעשות תשובה כזה, בהתעוררות שלנו, בלא סיוע דלעילא. אלא פירוש הכתוב כך, שהבורא ברוך הוא מבטיח לנו, שיהי' מציאות כזה כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ומצאת, פירוש על דרך מאז"ל (ב"מ ב.) "ומצאת" דאתי לידיה משמע. כי תדרשנו, כי לשון אשר, אשר תדרשנו, היינו שיהיה היכולת בידו, לדרוש את ה' בכל לבבו ונפשו.

דברי יחזקאל שינאוא ואתחנן

סגולה גדולה להזכיר פסוק זה

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות (מכות פ"ג, ט), כי לא די שנתן להם רשות לבקש רחמים, אלא שצוה עלינו, ועשה מזה מצוה וחיוב לבקש רחמים, ולברך את בני ישראל להפוך מדת הדין למדת הרחמים. ולשון הרבה להם תורה, כי הוא סגולה גדולה על כל צרה שלא תבא, להזכיר דברי התורה "בצר לך כו' ושבת עד ה' אלהיך, ושמעת בקולו, כי אל רחום ה' אלהיך" וכדומה מפסוקים האלה, כי אורייתא וקב"ה חד, ואז ושב ורפא לו, ורפאות תהי לשריך.

בית יעקב מרבי יעקב אהרן אב"ד אלכסנדר, נשא

קבלת התורה - לוחות שניות

להתחיל מחדש

בתשעה באב אסור ללמוד תורה, ועליו נאמר (תהלים קיט) "הפרו תורתך", לכן תיכף אחריו, קורין פרשת ואתחנן עם 'עשרת הדברות', להתחיל התורה, ולקבל עול מלכות שמים מחדש.

עבודת ישראל, קאזניץ, דברים

נתחדש כללי התורה

הסדרא הזאת קורין תמיד אחר תשעה באב, כי נעשה התחדשות בנפשות ישראל לקבל התורה מחדש, ולכן קורין בו ענין מתן תורה מחדש, שהוא ענין החזרת לוחות שניות, שהוא עיקר הגורם להתחדשות התורה והמצות, כי אם לא היו נותנים התורה והמצות, גם אם מחל הקב"ה על מעשה שהיה, לא היה נחשבים לנו מעשה המצוות, רק כאינו מצווה ועושה... ולזה כאשר זכינו ליתן לנו הלוחות שניות נתחדש מחדש כל התורה והמצוה. ויש לומר: שלטעם זה נזכר בסדרא זה, כללי התורה והמצוה: מצות קריאת שמע, ותפילה, ותפילין, ויחוד השם, מפני שעתה נתחדש הכל, בעת נתינת הלוחות השניות כדברינו הנ"ל.

אמרי אמת, לובלין, ואתחנן

תקנו הקדמונים

לקרות עשרת הדברות בכל הארבע תקופות

ואיתא בזוהר הקדוש ש"עשרה מאמרות" שנברא בהם העולם, הם כנגד "עשרת הדברות", כי עשרה מאמרות הם יו"ד הויות, לכן תקנו לנו הקדמונים לקרות ארבעה פעמים בשנה, "עשרת הדברות", ובכל תקופה אנו קוראים אותה, בתקופת טבת, אנו קוראים העשרת הדברות שבפרשת יתרו, ובשבעות אנו קוראים אותם, והוא בתקופת ניסן, ובתקופת תמוז אנו קוראים העשרת הדברות שבפרשת ואתחנן, ובתקופת תשרי אנו קוראים עשרה מאמרות שנברא בהם העולם, והם

כמו עשרת הדברות, כדי שנקבל עלינו מלכותו יתברך שמו, ונאמין באחדותו, שהוא יתברך שמו עיקרא ושרשא דכל עלמין, והוא ממלא כל עלמין ובתוך כל עלמין, ומסבב כל עלמין.

12 מאור ושמש, נחמו

קוראים עשרת הדברות בשלשה עתים

ר"ת של ג' חדשים אלו אשר אנו קורין בהם העשרת הדברות אשר נטע בתוכינו הם שבט סיון אב ר"ת שס"א מספר 'באר מים חיים', שהוא אשר בהם גדלים הנטיעות ומשקים אותם, ובכוונת תורה לשמ"ה לשם ה' (עי"ש שמבאר הדברים על פי קבלה ומסיים) ה' יעזרנו כי הם חיינו ואורך ימינו ומזה תבין שלשה העתים אשר אנחנו קוראים בהם העשרת הדברות... שהם פני השם, ובעשרת הדברות אשר אנחנו קוראים, כוונתנו ג"כ ראשית בכורי אדמתך תביא בית ד' אלהיך, שתורה המתחלת בבי"ת ברכה, ויו"ד דברין, והתורה, בזה נקריב בכורים, כאשר ביארנו, ובית ד' אלהינו, ובג' חדשים כנ"ל אנחנו קוראים שהם ר"ת [של אב שבט סיון שס"א] בגמט' באר מים חיים שהוא תורה שבכתב, אשר באחד בשבט הואיל משה באר את התורה, שהוא באר מים חיים המגדלין האילן, שהוא ראש השנה לו, ובימי הבכורים ושמחתם בטנא, שהם ס"ת ג' חדשים [אב שבט סיון] שהם ס' מסכות, מספר טנ"א, תורה שבעל פה.

תפלה למשה סאמבור ואתחנן

שבת נחמו קבלה והתחדשות מחדש

. 'ביום השבת ישו ושמוחו כמקבלי מתן נחליאל', מרומז בזה על ש"ק זה שבת נחמו, שאחר שעברו ימי החשכות של ימי המצרים, אחרי זה בא שבת נחמו, שהוא קבלה והתחדשות מחדש.

ולכן קוראין בכל השנים פרשה זו, זו שיש בה קבלת התורה, לקבל התורה מחדש. ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, הפוגם רח"ל עונשו להיות נע ונד. וזה שייך גם בעניני נפש, אין לו מנוחה, פעם הוא יהודי כשר פעם הוא רשע, ובש"ק שהוא התחדשות ותקון העבר, על כן בא שבת בא מנוחה גם בענין זה.

¹³ בית אברהם, סלונים ואתחנן

פרשת ואתחנן תיקון יום א' של הבריא

ויברך אלקים את יום השביעי, כמ"ש הראב"ע, סימן ברכה תוספת טובה, וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות ובנשמות, כח ההכרה והשכל, ע"כ...

¹² עיין ילקוט דברי תורה קאזמיר, שמביא מאדמו"ר ממאדזיץ בעל "נחלת דן": ברוב קביעות השנים חל טו' בשבט בשבוע שהקריאה היא בפרשת יתרו, וטו' באב חל ברוב קביעות השנים בשבוע שבו קוראים פרשת ואתחנן, אשר ידוע כי בב' פרשיות אלו נאמר ענין מתן תורה. נמצא רמז הדבר כי טו' בשבט הוא כנגד לוחות הראשונות, וטו' באב הוא כנגד לוחות האחרונות.

¹³ וראה עוד שם בספר בית אברהם: ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ה' אלהים וגו'. עוד אמר בפעם אחר 'בעת ההיא' הכוונה על ש"ק שהוא עת רצון, שצריך להתחנן אל ה' כל השבוע, כי בעת שיגיע ל'עת ההיא', דהיינו שבת קודש, "לאמר", יפתח פיו ולבו, לאמר לפניו דבור של קדושה. עוד אמר: כי לכל הפחות ו"אתחנן, ביום ששי יתחנן לפני השי"ת להאיר לו השבת קודש. (ר"י קסטלניץ ז"ל).

והשתא יש לומר לפענ"ד בדרך רמז, דגם הפרשיות שקורין באלו השבע שבתות, רומזות לתיקון ה' ימי בראשית, והיינו: בפרשת ואתחנן, אתה החלות להראות את עבדך את גדלך כו', אשר מי אל בשמים ובארץ כו', "שהוריד את השכינה לארץ, לשכון בתוך בני ישראל, והיא ע"י מתן תורה, ולזה בו סיפור מתן תורה, שפסקה הזוהמא כמו בשעת הבריאה, שנאמר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שאז הי' ההתקשרות השמים בארץ, וקבלת התורה היא קיום העולם, ובכח זה יבוא העולם לידי תיקון השלם, אם כן יש כאן רמז נגד יום ראשון. (עי"ש) שביאר שייכות כל פרשה ליומא)

לקט עני מהרה"ק ר' משה מקוסוב זצ"ל,
קונ' מעות לתקון עמ' שעו'

פרשת ואתחנן מוחין חדשים אחר השינה שבימי המצרים

וזהו הענין בכא' יום של בין המצרים, שהם יומי דקטנות בבחינת שינה, ואח"כ הוא בבחינת "עורו ישנים מתרדמתכם" [עיין פע"ח שער השופר פרק ה] להתעורר מהשינה. והוא בבחינת [שבת עז:]: ברישא חשוכא והדר נהורא כנ"ל. וזהו שאמרו ז"ל [שהש"ר א, נז] שינת עצרת עריבה, שהיתה [השינה שלפני קבלת התורה] גם כן בבחינת ירידה לצורך עליה, שיהיו להם מוחין חדשים להתעורר מבחינת שינה. ועל כן קורין אחר ימי המצרים פרשת ואתחנן שבו קבלת התורה, מבחינת התעוררות מהשינה שהיתה בימי המצרים.

וזהו 'בנו לכם', היינו שתתבוננו, 'ערים לטפכם' היינו יומי דקטנות המרומז ב'טפכם', שיתעוררו מבחינת השינה שבהם, וזהו 'ערים' מלשון עורו ישנים כנ"ל, והראיה 'גדרות לצאנכם', דעיזי מסגי ברישא מטעם זה כנ"ל.

אמרי נועם מטות אות יד'

'עשרת הדברות' בשבת נחמו

ב'שבת נחמו' קורין 'עשרת הדברות', ובשבועות קורין גם כן 'עשרת הדברות', כי בשבועות נתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, וכן כשיבא משיח צדקינו כתיב (ישעיה נא, ד) תורה חדשה מאתי תצא, לכן קורין 'עשרת הדברות' ב'שבת נחמו'. קדושת לוי, בארדיטשוב, נחמו

דברות השניות התחדשות התורה מעין לעתיד ולכן נקראים בשבת נחמו

התורה העתידה תהיה בבחי' גבוה מאד מאד, מעלמא דאתכסיא הנקרא 'הפלא ופלא'. לזכותם לאור תורה הגדול, לכך צריכין להיות תחלה ואבדה חכמת חכמיו, בבחי' אין הגמור כנ"ל, ואז עי"כ יזכו לאור הפלא ופלא... והחורבן הוא צורך הבנין העתיד להיות, ושכחת התורה היא צורך התחדשות הפלאים להיות.

ובזה מרמז גם כן, מה שאנו קוראין תמיד פרשת ואתחנן אחר תשעה באב, ששם קורין עשרת הדברות השניות, כי הכל עולה בקנה אחד, להתחדשות התורה בעשרת הדברות השניות, בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן. וז"ש גם כן (דברים ה, כ) "ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך" "החשך" הוא 'שכחה'... וז"ש בגמ' אצל ר' זירא (ב"מ פה.) שהתענה ארבעים תעניות שישכח הלימוד של בבל, כדי לקבל אחר כך הלימוד של ארץ ישראל, במעלה יתירה ונשאה...

תפארת שלמה, ראדומסק, דברים

14

¹⁴ לביאור הענין ראה שם ראשית הדברים: בגמ' שבת (קלח, ב) 'עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (ישעיה כט, יז) "הנני יוסיף להפליא את העם הזה, הפלא ופלא, ואבדה

כתיב "עולת שבת בשבתו" המכוון: שכל שבת יש לו קדושה מיוחדת, השייך לאותו שבת. וקדושת כל שבת מרומז בהפרשה, בדברי תורה שקורין בשבת זה. ופרשת ואתחנן קורין תמיד אחר ט' באב, שבסיום הקינות נאמר, "השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם"... ובמדרש רבה (שמו"ר פ' לח) 'דברים אני מבקש, שנאמר וכו' ואין דברים אלא דברי תורה, שנאמר "אלה הדברים" וגו' אמרו לו: אין אנו יודעין. אמר להם: בכו והתפללו לפני' וכו'.

דעיקר שבירת היצר הרע הוא על ידי דברי תורה, כמו שאמרו (סוכה נב:) משכחו לבית המדרש... אך מכל מקום יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומתחדש בכל יום, שכל הגדול מחבירו, יצרו גדול ומתחדש בכל פעם שמתגדל אדם יותר... ועל זה צריך תפלה שהשם יתברך יעזרהו...

וזה שבא אחר זה [ט' באב], פרשת ואתחנן, שבו נכתב הדברות שניות, שאמרו (שמו"ר מו, ומז) שיש בהן מדרש הלכות ואגדות, כי כפלים לתושיה, והוא מסוגל לתברא יצר הרע, ולתקן כל העבר על ידי דברי תורה כמו שנאמר ולכל בשרו מרפא. והתחלת הפרשה ואתחנן אל ה' שהוא שורש התפלה. ונאמר "מי כה' אלהינו אשר לו אלהים קרובים אליו, בכל קראנו אליו"... ובפרט בשבת זה שקדושתו המרומז בהפרשה, הוא תורה ותפלה... והזמן בשבת זה לזכות בו לתשובה, על ידי תורה ותפלה, שיהיו מיד נגאלין.

פרי צדיק ואתחנן אות זו

15

חכמת חכמיו" וגו' ע"ש בגמ'. ויש להבין מה זה הענין הפלא ופלא הגדול? שצריך לזה לאבד חכמת חכמיו, הלא זה מדרך העולם והטבע, לשכוח למודו אם לא יחזור אחריו, ומה פלא הוא? אך הנראה לבאר, דהנה זה מצינו בסדר הנהגת הבריאה, שהוא יש מאין, הנה האין וההעדר הוא סיבה להיש והנמצא אחר כך... הנה כי כן, הלא כבר הבטיח השי"ת ב"ה, לפאר ולרומם ולהדר את עמו ישראל, בעת יתגלה כבוד מלכותו במהרה בביאת משיחנו במהרה בימינו. לכך טרם עלותם במעלות הר בית ד' ומקום קדשו, צריכים הם לבחי' אין, הקודם להויה של אחר כך כנ"ל. וזה היה ענין חורבן בהמ"ק... וגודל ההעדר, הוא סימן לגודל ההויה שלאחר כך, לכך נחרב כולו מאז, כדי שיתבנה במהרה, ביתר שאת ויתר עוז, לאין שיעור ואין סוף. נמצא כי הרעה זאת של החורבן, הוא הקדמה הטובה והנעלה, לרוב הטובה העתיד לבא במהרה בימינו.

וזה הוא הענין ג"כ בעניני התורה ועבודה. כי אי אפשר לקבל אור הגדול של לימוד התורה מחדש, אם לא יתבטל להיות כאין אצלו מה שלמד כבר. וכל עוד שיגדל האין, יגדל אח"כ ההויה והיש, כמו שבארנו. לכך כאשר לעתיד יתגלה כבודו לעיני כל בשר יחדיו, בתורה אשר יאיר עינינו לדעת סודות העליונים הצפונים בה. הנה על זה אי אפשר להשיג המעלה הזאת הגבוהה, שהיא נקראת 'פלא' מעלמא דאתכסיא, אם לא שישתכח לימוד התורה שלמד עד הנה...

¹⁵ וראה ארץ צבי, קוויגלוב, ואתחנן שמבאר ענין לוחות ראשונות ושניות אצל כל אדם: נראה דכמו אחר חטא העגל נשתברו הלוחות, והיו האותיות פורחות באויר, ואחר שנתרצה ניתנו להם לוחות אחרונות מחדש, כמו כן אצל כל אדם שחוטא... ומה שהאותיות היו חרות על הלוחות, היה פועל דמיוני שיתחברו דברי תורה עם גוף האדם, ואחר החטא האותיות פורחות באויר, שהאדם אינו יכול להיות דבוק עם התורה, ואפילו לומד ולומד נשאר דבר בפני עצמו, והלימוד אינו פועל על האדם כלל לזכך ולטהר אותו, וכן הדינים שלומד אינם זוכרים כשבא לידי מעשה, כמו שכתבו בספה"ק דחטאות נעורים מסמאין עיניו

עובדות ומנהגים

עשרת הדברות בקולות וברקים

פעם היה מרן הרה"ק רבי אשר הגדול זי"ע מסטולין בחג שבועות אצל הרה"ק רבי עזריאל מקאז'ין מתלמידי הרה"ק רבי פנחס קאריין והרה"ק רבי לייב שרה"ם, אמר: שקבלנו שם את התורה בקולות וברקים כבמעמד הר סיני. ופעם היה [הרה"ק רבי אשר הגדול זי"ע מסטולין] בקאז'ניץ (או בפשעווארסק) בהסתר ובהחבא, זה היה בשבת פרשת ואתחנן, כבדו אותו שיקרא בתורה, וכשהגיע עשרת הדברות היו בקולות וברקים, הוכרח אחר לגמור את הקריאה. ברמת אהרן מז.

קבלת התורה נמשכת

הלוחות הראשונות מרומזים בפרשת יתרו, והשניות בפרשת ואתחנן, וקבלת התורה הקדושה של שבועות, נמשכת עד פרשת ואתחנן, עד קבלת הלוחות השניות שיש להם קיום לעד. ועל סמך כן זה המנהג להשאיר בבית הכנסת האילנות, [משבועות] עד פרשת ואתחנן. ומחמת שהיו בהצנע בלי רעש היו עם קיום, ולכן קבלת התורה גם בפרשת ואתחנן שמרמז על לוחות שניות. רזא דשבת, קרעטשניף, מאמרים עמ' צו'

משבועות עד שבת נחמו

האילנות והעשבים שנוהגין לתלות בבית המדרש ובבית לכבוד חג השבועות, נהג הר"ר מרדכי'לע [מנדבורנה] מלהשאירם במקומם, תלויין עד אחר שבת נחמו פרשת ואתחנן, שאז קורין שוב עשרת הדברות, והעידו אנשים, שאחרי שבת נחמו כאשר הורידום מן החלונות, היו העשבים לחים כביום שנתלשו מן האילן. עבודת עבודה, טאהש, שיחות קודש ח"ב עמ' תסו'

והאר עינינו בתורתך

בברכת "אהבה רבה" נהוג שהש"ץ מתחיל להגיד בקול מהפסוק "כי בשם קדשך וכו', ברם במועדים של מתן תורתנו הק' כגון: חג השבועות, יום הכפורים, ושמחת תורה, ועל פי רוב גם בש"ק פרשת יתרו ופרשת ואתחנן, היה מתחיל מרן (ה"אמרי חיים") את הסיום מהתיבות "והאר עינינו בתורתך", בהתרגשות מיוחדת, אשר עוררה התלהבות בלב כל.

מאיר החיים, ויזניץ, עמ' רלו'

לכבוד התורה

הגאון הצדיק רבי יוסף רייך ז"ל הי"ד. הראש ישיבה ומו"ץ בריישא, היה מזהיר את תלמידיו בישיבה, שיגלחו עצמם בערבי השבתות שקורין בהם עשרת הדברות. דהיינו: פרשת יתרו, ופרשת ואתחנן. מפני כבוד התורה. דברי שלמה יהודה או"ח

של אדם שלא יזכור הדינים כשבא לידי מעשה, וזה בעין שבירת הלוחות, וכשחוזר בתשובה ניתנים לו לוחות אחרונות מחדש, שידבקו דברי תורה בלבו, וזה "ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו", שאז אחר התשובה אדם שומע דברי תורה היטב, והדברים נכנסים לאזניו, וכל זמן שהוא ממשמש בהם הוא מוצא בה טעמים חדשים, ולומד מוסר חדש, כידוע, ולענ"ד זה סימן מובהק אם תשובתו כראוי, כי כפי מה ששומע ומאזין אח"כ לקח דברי תורה, זה סימן שנתקבלה תשובתו, וכפי ערך "ושבת עד ה' אלוך" כן הוא הוא "ושמעת בקולו" היינו התורה.

ענין התפלה

התאחדות קדושת ישראל ע"י תורה ותפילה

ואתחנן אל ה'. הפדרה הזאת היא התאחדות קדושת תורה ותפלה, תפלת משה רבינו ע"ה, ועשרת הדברות... כי תורה ותפלה מתאחדים זה בזה, כענין שמצינו בחז"ל (שבת ל), יתיב באימתא ופתח בשמעתא, ואימתא הוא ענין תפלה, הרי תפלה קודם, וגם מצינו (ברכות לא) 'איין עומדין להתפלל, אלא מתוך הלכה פסוקה'. הרי שקודם התפלה צריך להכניס עצמו בקדושת התורה, וב' המאמרים אלו מורים, כי תורה ותפלה מתאחדים כאחד זה בזה, ויש לומר כי זהו ענין ב' הפסוקים הסמוכים, "כי מי גוי גדול, אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו, בכל קראנו אליו", שהוא תפלה, וסמוך לו "ומי גוי גדול, אשר לו חקים ומשפטים צדיקים, ככל התורה הזאת, אשר אנכי נתן לפניכם היום", מורה על קדושת ישראל שמתאחדים בתורה ותפלה.

תורת אמת לובלין, ואתחנן

בעל המגלה עמוקות גילה בתפילת משה רנ"ב אופנים
ובפרשה זו יום הילולא דיליה

נתן ה' לי לאות ולמופת אות מופלא, ושלישה על כלה, רעיונו על משכבו סליקא ועלה, לחבר אלף אופנים על זאת התפלה [של ואתחנן], לקיים אדם אחד מאלף מצאתי, ועש"ה בכל אלה, ויאמר ה' אליו ר"ב ל"ך אל תוסף עוד לגולה, יותר מן רנ"ב ר"ב ל"ך עולה, ואחר כך ראש הפסגה עלה. ויהי כאשר פתר לנו וגילה, רנ"ב סודות עמוקות מגלה, הפלא ופלא, בימים ההם חלה, ובזו הפרשה יצונו עלה, נשמתו הטהורה ובלולה, לפני נורא עלילה, להשתעשע בדרא עילא, ונמצא מסוף דבריו ניכר לכתחלה, מאת ה' היתה זאת בכללה, לגלות רזין קדישין רזא דמלה, בזו התפלה, לשם ולתהלה.

מגלה עמוקות רנ"ב אופנים על ואתחנן, בהקדמת בן המחבר

תפלת משה שיוכלו להתפלל בה'

ד' אלקים. י"ל דהנה מבואר בהאר"י ז"ל דבימי הבין המצרים לא יכוון בהוי"ה אדנ"י ביה כמו שאר הימים, רק בהשמות שהם לאחר השם או קודם להשם, אבל לא בשם הוי"ה עצמו ב"ה, מפני שהם ימים לא טובים ח"ו, ועל זה התפלל מרע"ה שיוכלו לומר "ד' אלקים" דהיינו הב' שמות בעצמם, והנה הפסוק מתחיל באלף ומסיים בכ"ף, כמבואר בנחל קדומים, לרמוז על הכ"א יום שבבין המצרים. ודו"ק.

16 אך פרי תבואה, ליסקא, מסעי יומא דהלולא יד' אב

16 וראה בספר דברי צדיקים להרה"ח רבי יוסף כהנא מסיגעט, אות נון אות יב': מנהג שקוראין לשבת אחר ט"ב שבת נחמו, והטעם הפשוט הוא לפי שהפטרה מתחיל "נחמו נחמו עמי" וכו' ונראה לי טעם הגון לפי שאיתא במקובלים בשם האר"י, דבימי אב שבין המצרים צריך להתפלל רק באופן הצנע לכת, שהמקטריגים לא יבינו, מחמת שאז התעוררת הדינים ויקטרגו, ועוד גם בשם הוי" צריך להצניע, היינו שיכוון בשמות הקודמים או לאחריו או בצירופיו,

ועל כן נקרא בין המצרים, עפ"י סוד "מן המיצר קראתי י"ה" נמצא דבשבת אחר ט' באב יכול לכוון בהשם כהויתו, על כן אמר על זה הנביא "נחמו נחמו עמ"י" "עמי גמי" ק"כ,

קורין הפרשה לרמז שמתחילין ימי רצון קבלת התפלות

ואתחנן. כי אמרו ז"ל (תענית כו:) משנכנס אב ממעטין בשמחה. והימים האלה חלילה ימי עצב. ואחר עבור הימים האלה מתחילין ימי השמחה, לבטל כל מיני עצב. והכל בכח התפלה, כי עד עתה כתיב (איכה ג מד) סכותה בענן לך מעבור תפלה. וכשמתחילין ימי השמחה מסתלקים כל העננים ונתקבלו התפלות. ועל ידי התפלה מתהפך העצב לשמחה, כמו שאמרו ז"ל (סוכה יד.) מה עתר זה מהפכת את התבואה, אף התפלה מהפכת מדת הדין למדת הרחמים...

והנה ואתחנן עולה תפלה כידוע (עיי' פ' ח הקד' לשער התפלה). גם עולה עצ"ב שמח"ה, לרמז שעל ידי התפלה מהפכין העצב לשמחה.

על כן קורין פרשה זו אחר תשעה באב, לרמז לנו שמתחילין ימי הרצון של קבול תפלות להעביר הענן והחשך שהוא העצב, ולהמשיך השמחה שהוא האור. וזהו (משלי יד כג) בכל עצב יהיה מותר, כי אור נקרא בשם מותר, על דרך הכתוב (קהלת ב יג) כיתרון האור מן החשך, ולבטל העצב. וזהו נחמו נחמו עמי, שזאת נחמתנו שילך הענן והחשך, שר"ת נ'חמו נ'חמו ע'מי הוא ענ"ן, ותיבת עמ"י ר"ת ע'צב י'היה מ'ותר, וימשוך האור ויתבטל העצב אמן.

אמרי נועם ואתחנן, אות ד'

משה גילה כח התפלה לבטל רצונו מפני ה'

בסדרות אלו נרמז גודל כח התפלה שמהפכת בעתה, שאף דבר שנתקלקל מאור, חוזר לשורש התיקון על ידי התפלה, וכמאמרי הכתובים בסדר התפלה "ואתפלל" וכו' "ואתפלל" וכו' דהיינו שאף אחר הקילקול הגדול הידוע, וכובד העון הזה, שהיה אחרי התגלותו ית' בפומבי בנתינת התורה, במכתב אלהים חרות על הלוחות, כתובים באצבע אלהים, אשר לא היתה כזאת, חידוש מאין ליש מיום הוסד ארץ, ובכל זאת קלקלו קילקול גדול הזה, ועם כל זה גדול כח התפלה למחות כעב את הפשע, וחזר הכל לשרש התיקון, ונתרצה הקדוש ב"ה ליתן לוחות שניות כראשונים ממש, בלי שום הבדל רק אחת, אשר נשתנה בין זכור לשמור, וידוע מאמרם ז"ל (שבועות כ:) 'זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו', דהיינו שמאז ניתנו הלוחות הראשונות נאמרו כאחד, מה שאין הפה יכול לדבר.

אמנם להבין, מה שהתחלת רמיזות כח התפלה הוא "ואתחנן" וגו' שהיתה תפלה בלתי נשמעת, ומהראוי היה להתחיל רמיזת כח התפלה בתפלת "ואתפלל" כו' שהיתה נשמעת לאמר 'סלחתי', אמנם י"ל כי בזה רמז משרע"ה עיקר מכוון התפלה. שהמתפלל לפניו ית' באמת צריך לבטל דעתו ורצונו מפני רצון השי"ת, ושלא יהיה כוונתו רק שיהיה כרצונו ית', ואף אם לא יתקבל תפלתו הפרטי יהיה בעיניו כנתקבל, לאשר כן רצונו ית', וזהו "ואתחנן אל ה'" היינו שעיקר תפלתו היה רק שיהיה כרצונו ית', ואם רצונו ית' שלא תתקבל, הרי יצליח בידי חפץ ה' שלא תתקבל תפלתי, נמצא שאם כה ואם כה עלתה תפלתו לפניו ית', וממנו יראו וכן יעשו כל המתפללים לפני, וממילא יקשיב ה' וישמע, כי גדול כח התפלה.

תורת אמת לובלין, ואתחנן

קורין ואתחנן בשבת נחמו להורות
שתפילות ישראל אינם חוזרות ריקם

אנו קורין תמיד פרשת דברים בשבת חזון, ופרשת ואתחנן בשבת נחמו. הענין הוא, מפני שסדר דברים שהוא משנה תורה... הרמז להתחלת תורה שבעל פה... ופרשת ואתחנן, שנוכח שם מענין התפלות שהתפלל משה רבינו ע"ה, ואיתא שהתפלל תקט"ו תפלות, כמנין 'ואתחנן' כדי שיכנס לארץ, קורין תמיד בשבת נחמו, כדי לחזק לב נפשות ישראל המצפים לישועה, שאל יתיאשו את עצמם מן הרחמים. וכדאיתא במדרש תנחומא פרשה זו, שלא יאמר אדם, הואיל ועשה דייתיקי, לא יתפלל עוד וכו', שהרי משה עשה דייתיקי וכו',

ולכאורה... הלא משה רבינו ע"ה נראה לכאורה להיפך, שלא פעל כלום בכל התפלות שלו, שיכנס לארץ. אמנם מפני שבחינה של משה רבינו ע"ה הוא בחינת התגלות של תורה שבכתב... ולכן לא היה באופן שיכנס משה רבינו ע"ה בפועל לארץ ישראל. וכדי שיקיים המצות שהם תלויים בארץ, פעל זאת בכל התפלות שלו ביתר שאת, שעל ידי התשוקה שלו בכל התפלות, בא לתכלית המכוון של ביאת הארץ, יותר מכאשר היה נכנס בפועל. וכמו שכבר דברנו שבבחינת התשוקה של האדם, מגיע יותר לתכלית המכוון, עד בלי גבול ממה שעושה בפועל, שהוא רק בגבול לפי ערך המעשה.

ועל זה קורין הפרשה זו תמיד בשבת נחמו, כדי לחזק ידים רפות בז' דנחמתא, שזה כמה שנים וכמה קיצים עברו, ואיה הנחמות שלנו, היעודים לנו בכל הפטורת ז' דנחמתא. ומזה יהיה נכון לבנו בטוח בה' שגם תפלותינו אינם חוזרים ריקם, שאנו מתפללים תמיד 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' הגם שאין אנו זוכים עוד בפועל, אל יפול לב האדם עליו. מפני שבאמת כל התפלות של נפשות ישראל פועלים ברוחניות, כל פרט נפש לפי ערך תשוקתו, כך הוא זוכה לתכלית המכוון, להתנחם בלבו.

17 פרי צדיק ואתחנן אות יג'

17 והמשך הדברים שם: אמרו ז"ל 'כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה'. וזה בודאי אין המכוון לעתיד לבא, כי הלא נאמר בלשון הווה 'זוכה ורואה' וכו'. רק שלפי ערך התשוקה והגעגועים שלו בפנימיות הלב, לעומת כן הוא זוכה מיד, להיות רואה ומרגיש בלבו בשמחתה, בבחינת שמחו צדיקים בה'. ועבור זה נתקנו כל נוסח התפלות בלשון הווה 'בונה ירושלים, מצמיח ישועה, המחזיר שכינתו לציון' מפני שבאמת המה נענים בתמידיות

ועי"ש ביאור הדברים, שתפלתו של משה התקבלה לעתיד לבא: מפני שבחינה של משה רבינו ע"ה הוא בחינת התגלות של תורה שבכתב, שהוא בלי שום הסתר, שמרמז לעולם שכולו ארוך, (כמו שנתבאר במק"א) ואם היה משה רבינו ע"ה נכנס לארץ, היה שם ההנהגה על ידי בחינת תורה שבכתב, והיה יורד להם המן מן השמים, כמו שיהיה לעתיד לבוא, 'ועמדו זרים ורעו צאנכם' וגו' 'ואתם כהני ה' תקראו' וגו'. אבל הנהגת ארץ ישראל הוא בעצם בבחינת מלכות פה, תורה שבעל פה, ולכן לא היה באופן שיכנס משה רבינו ע"ה בפועל לארץ ישראל.

ובספר תורת אמת לובלין: "אל תוסף דבר אלי, עוד בדבר הזה", יורה אף שנראה לעין, שכל התפלות ובקשות שהתפלל משרע"ה לא הועילו כלום, על זה מרמז בפסוק הזה, כאדם האומר לבנו המתחנן ומבקש ממנו דבר מה, שמשיבו מדבר הזה אין אתה צריך לדבר אלי

במדרש "וחננתי את אשר אחון, ורחמתי את אשר ארחם", מי שמגיע לו בדין אני נותן לו, ואם לאו בחנינה, כו'. ושמעתי מפ"ק זקני מו"ר ז"ל, שיש אוצר של מתנת חנם, והוא גדול יותר מכל האוצרות, ואין נותנים זה, רק למי שיודע שהוא בחנם.

18 שפתי צדיק, פיליץ, ואתחנן אות ב'

סמוך לטו' באב

תכלית הגליות לגלות תורה שבעל פה

תמיד יארע ט"ו באב בימים שקודם, או אחר שבת פרשת ואתחנן, שנאמר בו פרשת 'כי תוליד', ואחר זה הדברות שניות, דאיתא (שמו"ר פ' מ"ו) ובלוחות שניות, אני נותן לך שיהא בהם: הלכות, מדרש, ואגדות. וכשחל [טו'] בשבת עצמו, בודאי הוא זמן המוכשר להתפשטות תורה שבעל פה, וכמו שאמרנו הפירוש של "נחמו נחמו עמי יאמר אליהם" שהנחמה הוא, שכל תכלית הגליות הוא רק, להוציא מהם החיות של כח בחינת תורה שבעל פה שבהם, שהוא שם אלהים (ונתבאר ואתחנן מא' ט'). וזה מה שאמרו במשנה 'לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים', ששניהם מענין בחינת תורה שבעל פה, יום הכפורים יום שנתנו בו לוחות אחרונות, שכלול בהם גם תורה שבעל פה, וכן ט"ו באב זמן מוכשר להוסיף בתורה שבעל פה.

פרי צדיק לחמשה עשר באב אות ה'

יותר, והא לך יותר ויותר ממה שאתה חפץ ומבקש, כן רמז לו הוא יתברך במאמר "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", היינו כנ"ל, שמדבר הזה אין צורך לך לדבר כלל, ובמלות "רב לך" רמז לו שיותר ויותר ממה שחפץ ומבקש הוא נותן לו. כי יש בוודאי דברים עמוקים וגנוזי נסתרות מה שפעל מפה רבינו ע"ה בתפלתו הזאת, ובקשתו לראות את הארץ, הרי ניתן לו. כידוע.

18 וכן שם אות ז': זקני הק' ז"ל אמר, אשר האוצר ממנת חנם, גדול ומשופע יותר, מכל אוצרות חיים ומיני ברכות שיש בשמים, ולמה אין נותנין לכל מזה האוצר שהוא בחנם, כי אין נותנים מזה רק למי שיכיר היטב האמת, שבחנם ניתן לו, ורוב בני אדם אם ניתן להם מה, ידמו כי כדאי המה לזה. עכ"ל דברי פי חכם חן

וראה ארץ צבי קוז'גלוב שפירש: לשון ואתחנן נראה לענ"ד לבאר, בס"ד בהקדם הפסוק "וחננתי את אשר אחון" היינו אף שאתה אינו ראוי לחנינה, מכל מקום אם בעתיד יהיה ראוי שאחון אותו, אני חונן אותו תיכף, וזה פירוש "וחננתי" את אשר יהיה ראוי בעתיד, "את אשר אחון" והנה בתיבת 'ואתחנן' הו' מהפכת העתיד לעבר, כי אתחנן בלא ו' פירושו בעתיד, ועם ו' פירושו עבר, ובודאי יש טעם בכל מקום למה נכתב באופן זה, על כן אמר בלשון 'ואתחנן' בהתהפכות העתיד לעבר, כדי שהשי"ת גם כן יתנהג עמו כן, לחוננו בעבור העתיד ולהפוך לו העתיד לעבר...

דהנה מצינו דהשי"ת אומר לישראל "שובו אלי נאם ה' צבאות ואשוב אליכם" וגו' וישראל מבקשים להיפך "השיבנו ה' אליך ונשובה" ומרע"ה ביקש כאן שתהיה אתערותא דלעילא קודם, אף שאינו ראוי עתה לכך, כיון דאח"כ יהיה ראוי, ולחזק טענתו אמר "אתה החלול", שהתחלה היתה מצדך, ועל כן אני מתחנן שגם אתה יהיה כן.

בכל הנ"ל יובן ויתבאר ג"כ ענין הנחמה בכפלים, שנחמם ישעיהו הנביא, אף אחר שכבר כל ספר ישע"י מלא מהיעודים טובים לימות המשיח בכפלים, עוד קודם פרשה זו וכן"ל. מכל מקום הוסיף הנביא בפרשה זו לנחמם בכפלים, הן על ימות המשיח, וכן אף לזמן הגלות וימי עניה ומרודיה.

ועל כן ביאר בזה בפסוק "דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה". שעל לעתיד לבוא כפי פירוש התרגום היה צריך לכתוב לשון עתיד כנ"ל, מכל מקום כתיב לשון עבר, והוא לנחמם גם כן בכפלים בהוה, בזמן גלות הארוכה, ולכלול בו את ישראל שנקרא צבאה. וכן הזמנים טובים שהיו בעת חרבנה, לפי פרש"י והרד"ק ז"ל, כי צבאה לשון זמן כמו "הלא צבא לאנוש עלי ארץ". והיינו שמלבד שלעתיד יהיה נחמה בכפלים כנ"ל, מנחמם גם כן בכפלים בנחמה שאנו צריכים לה בימי הגלות. והוא... כי נרצה עונה, שכבר אמרו חז"ל שנטלו ישראל אפופפין על כל עונתיהם בחרבן ביהמ"ק, ועל כן כתיב ג"כ "והיה כאשר נלכדה ירושלים" בלשון שמחה, ובאם לאו לא היה ח"ו תקומה לשונאי ישראל, והוא נחמה שניה.

ונחמה ראשונה אף לימי הגלות, היא כי מלאה צבאה, והיינו שירושלים כבר מלאה הזמנים טובים שהיה לה קודם החרבן, ועדיין אנחנו יכולים לתקן, בזמנים טובים האלה שמלאה ירושלים מכבר, אף עתה בזמן חרבנה. כמו שהיו מתקנים בזמן שביהמ"ק היה קיים, שהיה בט' באב יום מועד גדול, וחיבור ישראל לאביהם שבשמים, על ידי תשובה מאהבה בהתגלות, עוד מימי משה, ונתקבלה תשובתם לרצון, לבטל מהם גזר דין עם שבועה, וכן עוד יותר היה בסוף שבעה ימים אחר ט' באב, יום טוב גדול בחמשה עשר באב, על ידי תשובה עילאה שנתגלה ביום זה, שחזר הדיבור למשה פה אל פה, וכן כל זמן שביהמ"ק היה קיים, היה ניכר ע"י תבר מגל של הכנת קרבן עצים, להורות שאש מן השמים וכח עליון מסייע להם ע"י תשובה עילאה שנמצא בישראל, וע"י זה היו בנות ישראל יוצאת וחלות בכרמים, בכלי לבן שאולים בט"ו באב כנ"ל. להורות על זיווג עליון שנמצא בישראל,

ואם כי אחר החרבן נהפך לאבל כנורי ועוגבי לקול בוכים. מכל מקום מנחמה הנביא, כי מלאה צבאה, היינו זמנה של מועד ויום טוב גדול שהיה באב, נתמלאה לעולם.

וכן ישראל שנקראו נ"כ צבאה, נתמלאו בכחה של ירושלים, בזמן שהי' ירושלים בבטנה, שאף אחר חרבנה, יתמלאו ויתוסף להם חיים, ע"י הוספת יגיעת התורה בימים האלה בזמנה. וכן יתעוררו לעשות תשובה מאהבה ג"כ בימים אלו. וכמו שהסכימו הפוסקים שאין לומר תחנון בט' באב גם בחרבנה, מטעם קרא עלי מועד לתשובה מאהבה. וכן מסיק הש"ס גם לאחר חרבנה להוסיף בתורה ביום טוב של ט"ו באב. ועי"ז יתוסף חיים לכנסת ישראל, ע"י תשובה עילאה הזורח באור התורה... כן מנחם הנביא לישראל וירושלים ודיבר על לבה, שנמלא הזמן בימי הטובה בעודה בבנינה, שנוכל לראות מהטובה גם בחרבנה בזמנים אלו. וע"י תוספת תורה בזמנים אלו, יתוסף חיים של תשובה מאהבה תתאה ותשובה

עילאה... גם את הזמנים טובים הידועים, שיאירו ויתוספו חיים לישראל לעולם, וכן כי נרצה עונה על מה שחצבו להם בארות נשברים, ונטלו בזמן הזה אפופסין על כל עונותיהם, ושפיר יש נחמה בכפלים אף בזמן החרבן.

ואם כן שפיר יתבאר בזה מה שקבעו אבות העולם להפטיר בשבת שאחר ט' באב הנחמה של נחמו נחמו עמי וגו'. שבהפטרה זו יש נחמה בכפלים, אף אחר החרבן לימי הגלות, וכן להמוסיף בתורה אחר יו"ט גדול של ט"ו באב, כי מלאה צבאה וכן"ל... שאותו התעוררות של תשובה מאהבה. שהי' לישראל בתשעה באב בזמן המקדש בהתגלות, ע"י כנור ועוגב של שמחה, וכן היו"ט גדול שהיה לישראל בחמשה עשר באב בהתגלות, ע"י חולות בכרמים באותו השבוע, ע"י התגלות של תשובה עילאה, שהיה ניכר ונגלה הגדלות של ישראל. כן מנחמם ההפטרה, והשבת קודש שכולל כל שבעת הימים, שעדיין נמצא נחמה בימים האלה ובזמן הזה, ע"י מי שמוסיף בתורה, שגנוז בתורה כל אותם המועדים טובים, ועדיין אנחנו עמו ע"י תשובה מאהבה, והוא אלוקינו, ע"י תשובה עילאה, יען כי מלאה צבאה בזמנים אלו וכן"ל. וכל מי שמוסיף בתורה ומצפה לתשובה עילאה, ישיג תוספת חיים על ימי חייו. ודבר אלקינו יקום לעולם... להתנחם בכפלים בזה העולם, ולעתיד לבוא. ויקוים בנו כל היעודים טובים בהתגלות, ויזרח עלינו כבוד ה',

מדרש משה פילוב, קונטרס הנחמה

טו' באב סימן לשובו אלי

אך אצל הכל יכול שייך השיבנו ושובה אלי יחדיו

ידוע הוויכוח שבינינו ובינו ית"ש, שהוא אומר "שובו אלי" (מלאכי ג, ז), ואנחנו אומרים "השיבנו ה' אליך" (איכה ה, כא, ואיכ"ר שם)... ועיין רד"ק בפסוק כי ברא ה' חדשה בארץ, נקבה תסובב גבר (ירמיה לא, כא), לא כמו עתה שדרכו של איש לחזור וכו' (קידושין ב:), כי אם הנקבה תסובב גבר, ולכך שובו אלי תחלה, עי"ש.

וזה נראה לי ביאור מאמרם (תענית כו:): לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הכיפורים כו', שבהן בנות ישראל יוצאות ואומרות "בחור שא עיניך וראה" כו'. הענין, שזה פועל דמיוני בחדש מנחם אב לנחמנו, על העתיד, שנקבה תסובב גבר לשוב אליו תחלה, כמו אז בחמשה עשר באב שהבנות היו יוצאות וחוזרות למצא בעליהן, והבן.

והנה, כבר אתמר (דברי אמת, פר' וארא ד"ה וארא) משמיה דגברא רבה, האי ניהו הגאון הק' מה"ר שמעלקא זלה"ה מניקלשבורג, שאנחנו מבקשים השיבנו תחלה, ועם כל זה יחשב בעיניך כאלו ונשובה אנחנו תחלה, חדש ימינו כקדם כאילו אנחנו מקדימים, והוא על דרך (סנהדרין כב:) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, נמצא הוא המתחיל, אחר כך אשה מזרעת תחלה (ברכות סא.), כמו כן הוא יתברך כל יכול, לעשות באופן שהוא המשיב תחלה, וגם אנחנו משיבים תחלה, ע"כ דבריו. וכבר אמרנו כי 'אעברה' פירושו אקדימה.

וזהו שאמר "ואתחנן אל ה' בעת ההוא", בשביל עת הגאולה הנסתר, לאמר [וגו'] "אתה החלית" וגו', שאתה המתחיל "להראות את גדלך וגו', רצה לומר: להשיבנו להכיר גדולתך, וגם "אעברה נא", שאחיה אני המקדים לשוב אליך, ועל ידי זה

"ואראה את הארץ". ושמא תאמר הלא זה שני הפכים, על זה הקדים לומר "אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך" וגו', לכך באפשרי לך לקיים שניהם, שיהיה נאמר "אתה החלות" וגם "אעברה נא"... השיבנו ואשובה כו', והבן. ייטב לב, סיגעט, ואתחנן

הארת ימי הרצון והמועדות

"בעת ההיא לאמר"

להמתיק דיני בין המצרים עם אמירה רכה

"ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמר", להבין אומרו "בעת ההוא", דייקא, שנראה שבא לשלול לכאורה איזה זמן אחר (ודברי רש"י ז"ל ידוע). ונראה שהתפילה והבקשה היה על ימים שעברו, ימי בין המצרים, שהם ימי הדינין קשים, להמתיקם ולעשותם רפים ונוחים ושקטים מבחינת הדינין, והנה הימים הללו מתחילין מן הי"ז בתמוז ומסיימין בט' באב, שהן הן התריין מצרים כנודע, וזה הוא, "בעת ההוא", דייקא, שכן 'עת' עולה יז' תמוז, ומלת 'הוא' עולה ט' אב, והב' של ב'עת הוא משמש במקום בעבור, ורצה לומר בעבור העת, והבן, והנהו תריין אתוון... היינו הב' והה' של "בעת ההוא" נוטריקון באמת 'בין המצרים', אשר התריין מצרים הללו, המה בחדשי תמוז אב, הנרשמיין בהס"ת ד"בעת ההוא" שהם נוטריקון 'תמוז אב'.

הכל לרמז אשר עיקר תפלתו ותחנתו ובקשתו דהרעיא מהימנא קדישא, היה להמתיק הדינין דהימים הללו, לעשותן רחמים וימים טובים כנזכר, וזה הוא, "בעת ההוא לאמר" דייקא, אמירה רכה. וזהו, "בעת ההוא לאמר, אדנ"י ד', בניקוד אלק"ים וכו' דייקא, והיינו שהימים הללו בעצמן שהם בבחינת דין, הרומז לבחינת 'אלקים' כנודע (ספרי פ' ואתחנן א'), יתהפכו לבחינת רחמים, ולששון ושמחה מהרה, הנרמז במלת 'לאמר' כנזכר, כן יהי רצון.

והוא הוא ענין דאפטרטא דיומא (ישעיה מ, א) "נחמו נחמו" וכו' כפל לשון דייקא, יען ש"יאמר אלקיכם"... אחר שגם השם אלקים עצמו הרומז לבחינת דין, נתהפך גם כן לבחינת רחמים ואהבה, הנרמז במלת 'לאמר' כנזכר, ונמצא דהפרשתא דיומא עם האפטרטא ענין אחד הוא, ולכן הס"ת ד"ואתחנן אל ד בעת ההוא לאמר", עולין באמת למספר 'נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם'.

צבי לצדיק, ואתחנן

ימי המיצרים נמתקים ע"י המועדות

א"י ואתחנן אל ד' וכו' אתה החלות להראות את עבדך וכו' דייקא, עפ"י מה שהארכתי לעיל בפרשת מטות (ד"ה א"י וידבר משה הא'), אשר במכוון נקרא פרשת פינחס בתחלת הימים דבין המצרים, כדי לחבר ולקשר סוף הסדרא המסיימת בענינא ר"ה ויוה"כ פוכות, עם תחלת פרשת מטות שרומז על הימים הנמוכין ומטין מטה מטה, והוא עפ"י הידוע (מהרש"א בח"א בכורות ח:) אשר הכב' יומין דר"ה ויוה"כ פוכות ממתיקים הכב' יומין דבין המצרים עיי"ש. גם רשמתי באיזה מקום אשר לפענ"ד כל המועדים טובים בעצמן, עצם המועדים ממתיקין את הכב' יומין דבין המצרים, שכן הימים דהעצם המועדים דפסח

שבועות, ר"ה יוה"כ, סוכות שמיני עצרת, הן הנה ג"כ כב' יומין, והיינו טעם (איכה א, טו) "קרא עלי מועד" וכו' וזה ביאורו לפענ"ד... ומעתה זה הוא, "ואתחנן אל ד' וכו' אתה החלות להראות את עבדך" וכו' דייקא, שכן 'את' נוטריקון ת'שעה א'ב, "עבדך" הוא צירוף ע"ב כ"ד, שהוא הוא העיקר כוונת דיום שמיני עצרת... "אתה החלות להראות את עבדך" וכו', היינו שיום ת'שעה א'ב נמתק ביום שמיני עצרת, אשר בו סוד 'עבדך' כנ"ל.

צבי לצדיק ואתחנן

שופר של ראש השנה

נודע ד'בין המצרים' ניתקנו על ידי התחברות לאלול, ועל ידי תקיעת שופר, וכן נראה לפרש הקרא "בצר לך ומצאוך" כו' "באחרית הימים, ושבת עד ד' אלקיך, ושמעת בקולו" (דברים ד ל), היינו: "בצר לך" נקראים 'בין המצרים', אך "ומצאוך באחרית הימים", נקראים ימי אלול, שהוא אחרית השנה, ואז ניתקנו [ימי בין המצרים על ידי] "ושבת", היינו, על ידי תשובה. ושמעת בקולו, [היינו, על ידי] שתשמעו קול שופר.

עטרת ישועה, דזיקוב, עקב

"את אביך ואת אמך"

כנגד חודש אב ואלול

כבד את אביך ואת אמך (ה, טו). "כבד את אביך ואת אמך" עולה מספר 'חמשה עשר באב', רומז אשר אז צריכין לראות לעשות הכנה, על ידי תשובה שלימה, על מצות תקיעת שופר של ימי אלול ותשרי, ועל ידי זה יהיה נעשה התחברות חודש אב עם חודש אלול, אשר מרומז בתיבת "את אביך ואת אמך", כי אביך רומז על אב, "ואת אמך" רומז על אלול, שהוא מספר 'בינה' אימא עילאה, סוד הפסוק (משלי ב, ז) "כי אם לבינה תקרא".

אהבת ישראל ואתחנן, תרנ"ט.

עת רצון

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר", בעת ההוא דייקא, ולפי הנ"ל יונח דקאי אחר מלחמות סיחון ועוג שהיה באלול, (ע"ש אות ט') והנה הוא עת רצון לקבלת התפלות, כי בימים ההם בזמן הזה, נתוסף אות הע' אל אותיות 'רש' ומתהווה 'שער', ונתוסף אות ת' על אותיות 'דל' ומתהווה 'דלת', הנה בחדש הזה מתוספין אתוון 'עת' ונקרא 'עת רצון', וזהו "ואתחנן אל ה' בעת ההוא" (דייקא), לאמר: לדורות, לדפוק על דלתי הרחמים בעת ההוא, והבן.

והנה בחדש אלול זמן פתיחת שערי שמים לקבלת התפלות והתשובות, וזה פעל משה לכל ימות עולם על ידי מלחמת סיחון ועוג שסילק מזוזה הקליפה מן פתח הקדושה, ונפתחו שערי הקדושה, ויבואו קדושים בזה השער לה', בתפלתם ותשובתם, ושערי שמים נפתחים לקבלם ברצון, והנה גם הוא התאמין אז בתפלה "בעת ההוא" דייקא, "לאמר" לדורות, שבעת ההוא פתוחים שערי שמים לקבל תפלות ישראל ברחמים.

¹⁹ בני יששכר אלול מאמר א'

¹⁹ וראה בספרו בני יששכר, תמוז אב, מאמר א' אות ה': נראה לי שיש לכוין באלו הב' חדשים באומרו 'עוזר דלים', אשר השי"ת יעזור במהרה לשני החדשים הללו, הנקראים 'דלים', הא כיצד? הוא גם כן על פי מ"ש האריז"ל, אשר השם אדנ"י במילואו, כזה: א'לף ד'לת נ'ון י'וד, הנה הוא יב' אותיות, בכל חדש מאיר אות אחד, והנה כסדר החדשים ניסן

בעת רצון כמה שיתפלל אינו הרבה

ואתחנן אל ה' בעת ההיא... והנה משה רבינו היה מתירא להתפלל הרבה על זה, ומי יודע מה הוא הרבה, לכך התפלל בעת רצון, ותיבת [ההיא] מורה על צירוף חודש אלול (משנת חסידים, מס' אלול פ"א מ"א), דהוא עת רצון, ובעת רצון מה שאתפלל, לא יהיה הרבה. וקאמר ואתחנן אל וכו' בעת ההוא לאמור, תיבת לאמר היינו כדי שאהיה אוכל לומר, היינו להתפלל, ולא יהיה הרבה לפי ערך עת רצון.

ליקוטי מהרי"ל, זליאקוב

והושיעה נא

"אעברא נא ואראה את הארץ הטובה" הנה על ידי הימים טובים נמשכים השפעות טובות, וזה "אעברה נ"א", הם הימים מראש חודש אלול עד שמיני עצרת. גם "ואראה את הארץ הטובה" רומז על הימים מראש השנה עד שמיני עצרת ועד בכלל, שיש כב' ימים כמספר 'טובה', ובאלו הימים נמשך פרנסה ורב טוב.

עטרת ישועה, דו"קוב, ואתחנן

"אעברא נא"

כנגד הושענא רבה

א"י ואתחנן אל ד' כו'... איתא בזוה"ק, אשר לעתיד יהיה משה הגואל... וידוע אשר מלחמת גוג ומגוג תהיה ביום הושענא רבה, (ליקוטי תורה לאריז"ל, שמות ד"ה ענין גוג), וכאשר תהיה מפלתו אז יצמיח קרן ישועה. וזהו "ואתחנן אל ד' בעת ההוא", היינו, שהתפלל על גאולה העתידה. אתה החלות להראות את עבדך, [=ר"ת אעלה], ונאמר במגלה עמוקות (אופן קד) שהוא ר"ת של הד' מינים אתרוג לולב הדס ערבה... "אעברה נא", היינו לעתיד שתהיה צמיחת הגאולה ביום נא' הוא הושענא רבה כנ"ל, [כי הושענא רבה הוא יום נא' מתחילת אלול]... "ויתעבר ד' בי למענכם", שאהיה גם אני נתעבר במשיח, "למענכם" להכניס אתכם לארץ.²⁰

עטרת ישועה ואתחנן אות ב'

אות א', אייר אות ל', סיון אות פ', [=א'לף], הנה מגיע לתמוז אות ד', ולאב אות ל', הרי דל', כי אלו הב' חדשים המה דלים בעונותינו הרבים, עד אשר השי"ת יגביהם במהרה... וכן הם נקראים 'רשים', עיין מ"ש לעיל [אות ג'] ר'איה ש'מיעה, ר'אובן ש'מעון, ראשי תיבות 'רש' עיין מ"ש בדרושי אלול [מאמר א' אות ח'] מה שאנחנו נוהגין לומר בסליחות אלול, 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך', והנה יש לבוין בעוזר דלים, אשר השי"ת יעזור להדלים הללו, דהנה תיבת 'דל' יש לו ב' פירושים, א' לשון דלדול ודלות, ב' לשון גבהות, מגזירת "ארוממך ה' כי דליתני" [תהלים ל ב] היינו הגבהתני, והן היום אותיות 'דל' שבחדשים הללו, המה כפירוש הראשון לשון דלות, והשי"ת העוזר דלים יעזור להם במהרה, ויהיה כפירוש השני לשון גבהות והתנשאות.

וכיון שבא לידינו פסוק "ארוממך ה' וכו' אפרשהו בקצרה, והוא, דאלו הב' חדשים מגיע אליהם אותיות 'דל' כמ"ש לעיל, ולחדש אלול מגיע אות ת', ממילא כאשר יצורף אליהם אלול (שהם מדגל אחד ר'אובן ש'מעון ג'ד"ב בית אלקים נהלך ברגש" (תהלים נה טו) מתהווה 'דלת' פתוחה לשבים... וזהו "ארוממך ה' כי דליתני", שעשית לי הצירוף 'דלת' על ידי חדש אלול, ולא שמחת אויבי לי, היינו עשו שהיה שמח על שנפל אלול לחלקו, כנ"ל, וכעת הוא חלק יעקב, להרים קרנינו בתשובה שלימה.

²⁰ השוה מגלה עמוקות אופן ריג': ונרמז במלת "אעברה נא", על יום ערבה של הושענא רבה שהוא ביום נא' מן ראש חודש אלול עד גמר החתימה, שהיו מקיפין את המזבח ז' פעמים ואומרים אני והו הושיעה

"וידעת היום" (ואתחנן ד, לט) יש לומר: דרומז לידע ולזכור תמיד, את היום ראש השנה שהוא היום הדין, ועל ידי זה "והשבות אל לבבך", היינו שעל ידי זאת הזכרון תהיה תמיד בתשובה.

משמרת איתמר, קאנסקאוליא, ואתחנן

להקדים בתשובה מעת שקורים 'קומי רוני'
ומחודש אלול

יש לפרש ויצונו וגו' וצדקה תהיה לנו כי נשמר וגו' (ואתחנן ו כד) וגם השייכות לאלול, על פי מה שפירש בספר אוהל יעקב, "קומי רוני בלילה לראש אשמורת וגו' נבא פני ה' (איכה ב יט), על פי משל לאיש יהודי שהיה דר בעיר שהיו רובם שונאים אותו, והעיר ההוא היתה מתנהגת על פי שר העיר שלא היה דר שם, כי אם שהיה בא לפרקים אל העיר ההוא לפקח על עסקיו וצורכיו, ובבא האיש יהודי להתיצב לפניו לבקש צרכיו, היה מוצא תמיד אותן המבקשים רעתו ומדברים שוטנה עליו ומשניאים אותו בלב השר, עד אשר לא יוכל להרים פניו לבקש מלפניו שום דבר ויודל מאוד, לימים נתייעץ עם סיעת מרחמיהו מה לעשות, ויעצוהו להשכים ולבא אל השר לביתו קודם יום המיועד, ולהתיצב לפניו בטרם יבואו המשטינים ומלשינים, ואז יפיק רצונו ממנו, הנמשל הוא שזאת עצה היעוצה לו מימי קדם, "להשכים" בתשובה ולהתפלל תפילה ותחנונים בחודש אלול על כל נגעי לבבו, בטרם בא יום הדין של ראש השנה כי בא לשפט את הארץ, אשר על אותו יום נאמר (איוב א ו) ויהי היום (דא ראש השנה, זוהר ח"ג רל"א ע"א) ויבואו בני האלקים להתיצב וגו',

וז"ש קומי רוני בלילה לראש אשמורת, היינו בראש משמורת של חודש אלול, ואז שפכו כמים לבך נבא פני ה' כלומר דרשיהו בהיותו לפניו לבדו בטרם יבואו בני אלקים להתיצב, ואז אין שטן ופגע רע ותמצאו שאלתכם, עד כאן דבריו בשינוי לשון קצת לעניינינו,

והנה מרגלא בפני העולם לומר מקומי עד שכבי קומי, רצה לומר מעת שקוראים במגילת איכה, קומי רוני בלילה, עד שקוראים בשבועות שכבי, קומי, רצה לומר קודם אור הבוקר, [היינו שמשבועות שאור הימים מקדימין מאד להאיר, אין החיוב להקדים קודם אור הבוקר, ומתשעה באב שוב מקדימין קודם אור הבוקר]

...

על כן נתן עצה ואמר וצדקה תהיה לנו כי נשמר, שנקבע משמורת, לעשות את כל המצוה הזאת הוא מצות תשובה, שנאמר בפרשת נצבים בפרשת תשובה [דברים ל יא] כי המצוה הזאת לא נפלאה הוא וגו', לפני ה' אלקינו דייקא, רצה לומר בחדש אלול שאז אנו נצבים לפניו לבדו, [בטרם יבואו המשטינים] כאשר צונו (לשוב), ולכן מזה הפסוק יוצא הצירוף של חדש אלול, והבן.

²¹ ייטב פנים שירת דודי אות ג

ואפשר אולי להוסיף עפ"י דבריהם כי ידוע כי ערבה הוא כנגד משה. ועל זה התפלל "אעברה נא" אעברה אותיות ערבה, כפי בחינתו שמעלה גם מי שאין בו טעם וריח.

²¹ עי"ש בתוך הדברים שבאר: ובזה י"ל (תהלים נה יט) פדה בשלום נפשי, ר"ל בלי משטין מקרב לי, מק"ר"ב ר"ת מקומי "רוני" בלילה, שאז הוא נובח פני ה' לבדו, כי אחר זה בראש השנה ברבים היו עמדי, שאז יבואו רבים הקמים עלי להלשין ולהשטין חלילה:

פרשת תפילין וקריאת שמע

בפרשה זו נמצא התעוררות רבה

בפרשה זו מתעורר הרבה, שמסייע קריאת הפרשה, שיש בה קבלת עול מלכות שמים, ועשרת הדברות, ופרשת תפילין, שהדברים מעוררים שיכול לכוון בתוך לבו, וכמו שכתוב "אנכי עומד בין ה' וביניכם" לשון הווה, שעדיין עומד ומדבר בן לישראל, וכתוב "וידעת היום, והשבות אל לבבך", ובאור החיים הק' מפורש כן על יום השבת, משמע שהשבת מעורר שיוכל להכניס הדברים יותר בתוך לבבו, כמו שכתוב "והשבות אל לבבך".

שפתי צדיק, פילין, ואתחנן אות כא'

שלוש פעמים שמע נאמר בפרשת ואתחנן

רמז לגילוי טוב הגנוז

הנה הקדמונים סדרו לנו פרשיות של כל השנה, ועל פיהם אנו קורין ב'שבת נחמו' פרשת ואתחנן, ובודאי גם זאת על פי סוד. ובפרשה זו כתיב שלשה פעמים 'שמע', "ועתה ישראל שמע אל החקים", "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמע ישראל", וגם "שמע ישראל" של קריאת שמע. והענין, דהנה הצירוף של חודש אב הוא ה'סכת ו'שמע ישראל ה'יום,

ואיתא בספר יצירה המליך אות ט' בשמיעה... ולהבין זאת דאיתא בגמרא 'שאל ר' חנינא בן עגיל את ר' חייא בר אבא, מפני מה בדברות ראשונות לא נאמר בהם טוב? ובדברות אחרונות נאמר בהם טוב, וגו', אמר ליה: הואיל וסופן להשתבר, וחס ושלום פסקה טובה מישראל, לכן בדברות האחרונות שהן קיימים כתיב בהם "אשר ייטב לך", ומה היא טוב? הטוב הגנוז...

וזה שאנו קורין ב'שבת נחמו' פרשת ואתחנן, כי מראש חודש אב עד שבת זו, היה התגברות הדינין בט' ימים אלו, ואחר כך שהחשכות הלך לו אנו קורין פרשת ואתחנן, שנזכר בה כמה פעמים 'שמע', שזאת נחמתינו, שאנו מקוים לאל ית"ש שיגאול אותנו בקרוב, ויתגלה הט' שהמליך בשמיעה, שהוא הטוב הגנוז, שהוא אור הקדמון. וזהו שאיתא בספר יצירה שהמליך אות ט', באב. כי בט' באב עשו המרגלים בכיה לדורות, שלא אמרו טובת ארץ ישראל, רק יהושע וכלב שאמרו "טובה הארץ מאד מאד" ואנו מצפים שיתוקן זאת במהרה, והמליך אות ט', באב, רצה לומר: שיתגלה הט' שהיא טוב הגנוז.

ואנו קורין ב'שבת נחמו' הדברות האחרונות, שכתוב בהן "אשר ייטב לך", ונחמתינו, שלא יפסוק הטוב ההוא ממנו.

מאור ושמע נחמו

22

ח"ש ויצונו לעשות את כל החוקים האלה וגו' לטוב לנו ולחיותינו בהיום הזה, ירצה שהוא כף הזמני, והכוונה לחיותינו כבא היום הזה דא ראש השנה שנקרא היום כידוע, שבו יאמר איזה לחיים וגו' ואמנם ידוע כי אז יבואו בני אלקים להתיצב, על כן נתן עצה ואמר וצדקה תהיה לנו כי נשמר וכו',

²² וראה בספר מאור ושמע, רמזי ט"ו אב ד"ה אמר שמבאר כדברים האלה על טו' באב: איתא בספר מחברת הקודש: מה חמשה עשר בשבט, יגיד עליו ריעו חמשה עשר באב, ודברים אלו צריכים ביאור. וראה לרמז בזה, כי הנה החודש אב תחלתו קשה עד אחר ט' באב, ובשבת נחמו הגם שהחשכות חלף והלך לו, האורות אין מתחילין להתנוצץ עד טו'

בפרשת ואתחנן נקבעו הפסוקים של תפילין,
ושל תפילין דמרי עלמא

בפרשה זו נזכרו פרשיות תפילין דמרי עלמא, "מי גוי גדול", "הנסה אלקים
לקחת לו גוי מקרב גוי", גם תפילין שלנו 'שמע', להראות שקשר תפילין שלנו,
נתקשר בקשר של תפילין שלו יתברך. וחז"ל דרשו "ואהבת", שיהיה שם שמים
מתאהב על ידך, שיאמרו כמה מתוקנים דרכי עובדי השי"ת, ובזה אנו נקראים 'גוי
גדול', שמגדילים שמו יתברך בעולם, והוא מגדיל אותנו בכל עולמות... "אתם
המעט", שממעטים עצמם, ותולין הכל בחסדיו לא בזכיותנו, בזה אנו זוכים
לשם גוי גדול.

23 שפתי צדיק, פילין, ואתחנן אות כ'

ע"י קבלת עול מלכות שמים של דור המדבר
נותר הרושם והמח לכל יהודי

בפרשה זו תפילין דמרי עלמא, ומצות קריאת שמע שנוהגת בכל יום ובכל לילה,
למה לא נזכר רק במשנה תורה, י"ל דכשנתקרב כל הקהל ללמוד מפי קדשו, היו
כל הקהל יותר ממעלת נביאים... לכן נאמר "ותקרבון ותעמדון" שנתקרב
למעלה הזו, שלא היה בעוה"ז התקרבות והתגלות כזו, על כן היה לכל דור
ראשון, קבלת עול מלכות שמים יותר ממלאכי השרת. וכמעט לא נצרכו קבלת
עול מלכות שמים כל יום.

וכאשר היה פעם אחד גילוי שכינה כזה, נשאר מזה שיהודי יוכל לקבל עול מלכות
שמים, גם לייגע להעמיק בזה, כדאיתא בזה"ק על יחזקאל שהשיג נבואה בחוזה
לארץ, [ואף] שאין המקום ראוי, תירץ נהר כבר, מפני שמכבר היה לו מעלת
נבואה בארץ הקודש, על כן יכול גם בחוזה לארץ, כן כשזכינו כל הקהל לדביקות
פנים בפנים, היינו שנתקנו ונטהרו כל כך, שלא היה נדנוד חוצץ, נשאר זאת
בישראל שיכולים לקבל עול מלכות שמים כראוי.

24 שפתי צדיק, פילין, ואתחנן אות כב'

בו. והצירוף של חודש אב הוא "הסכת ושמע ישראל היום" שהוא ה' י-ה, חצי השם
למפרע, וחציו כסדר, שמורה שעד חציו של חודש הוא התגברות הדינין, ובט"ו בו
מתעוררין הרחמים. וצריכין אנו להמשיך אורות העליונים מעט מעט, כמי שישב במערה
כמה זמנים, באם פתאום יצא מן המערה לאור השמש בצהרים, ישחית מאור עיניו, שלא
יוכל לסבול את האור כי יהל, רק צריך להרגיל את עצמו מעט מעט עם האור, כן הדברים
ההוא שתמוז וחצי אב הוא עת התגברות הדינין והעולם חשך בעדם, ובט"ו באב מתחילין
האורות להתנוצץ, וצריכים אנו להמשיכן מעט מעט עד שנסיר כל המסכים המבדילים. וכן
ביום הכפורים, כי בראש השנה הוא דין, וביום הכפורים מתעוררים הרחמים, וצריכים אנו
להמשיכן מעט מעט.

23 וראה שם אות כא' איתא בפרק קמא דברכות (ו.) תפילין דמרי עלמא, מה כתיב בהו? "כי
מי גוי גדול, ומי גוי גדול, או הניסה אלקים" כו', ובתפילין דידן כתוב "וקשרתם לאות",
דגם כן כתוב בפרשה זו, הכל מורה על התקרבות הגדול שיש לנו עם השי"ת. וכדאיתא
במדרש "כי מי גוי גדול" עשיר שיש לו קרוב עני, אין מודה בו' כו' וכאן כתיב "ומי גוי
גדול, אשר לו אלקים קרובים וגו', ולא עוד אלא שעשה כביכול, ישראל עיקר כו'.

24 עוד על הקשר בין תפילין לפרשתנו ראה בספר אמרי נועם ואתחנן אות כ': "נדיבי עמים
ינוחמו בכפלים" (פייט לר"ה שחרית) כפי מה שביארנו במקום אחר, [לעיל במאמר י] אשר
עיקר התגברות ישראל על אומות העולם [הוא] על ידי מצות תפילין...

בפרשה זו נכתבו עיקרן של מצוות גדולות,
קריאת שמע, מזוזה, תפילין

ובפרשה זו נכתבו עיקרן של מצוות גדולות, קריאת שמע, מזוזה, תפילין, וכתוב
ודברת בם, היינו מצות עשה לקרות קריאת שמע, ולכאורה הוזה ליה לכתוב זה
מקודם, ואחר כך עיקר הקריאת שמע, כמו שהדרך בכל מקום, שהציווי נכתב
מקודם ואחר כך המצוה עצמה, אך שלא יוכל לקיים שום מצוה שלא יקדים לה
קבלת עול מלכות שמים מקודם, ובתחילה יקבל עליו עול מלכות שמים, ואחר כך
יקבל עליו עול מצוות, משום זה מקודם קבלת עול מלכות שמים.
שפתי צדיק, פילין, ואתחנן אות ב'

ה' אחד שגם הדין הוא רחמים לטובתנו
וזוהי נחמת ישראל לעתיד לבא

במדרש [רבה ב, כב] מהיכן זכו ישראל לפרשת קריאת שמע, ממתן תורה,
הקב"ה אמר "שמע ישראל, אנכי ה' אלהיך", וישראל אמרו "ה' אלהינו ה' אחד",
ומרע"ה אמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', והוא תמוה. ונ"ל לפרש עפ"י
שאמרו חז"ל [ברכות נד]. חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, כי
הרעה זו הטובה היא, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואמרו [פסחים נ.] לא
כעוה"ז עולם הבא, עולם הזה על הרעה מברך דיין האמת, ובעוה"ב מברך הטוב
והמטיב, כי אז יראה כי הכל לטובה.

והנה ידוע שאלקים מדת הדין, וה' מדת הרחמים, והיינו לפי ראות עיני האדם
מבלי הבין כי הכל לטוב לנו, אבל לידוע ומבין כי הכל לטב עביד, הכל רחמים..
והנה במצרים ראו מדת הדין מתוחה, קושי השיעבוד, וכשיצאו ראו מדת
הרחמים, ואמר ה' "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך", הזכיר שני שמות ה' ואלקים,

וידוע אשר ארבע פרשיות נדרשו מן תיבת "לטוטפות", טט בכתפי שתים, פת באפריקי
שתים [עיי' סנהדרין ד:], על כן נקרא זאת נחמה בכפליים, שעיקר נחמתנו להתגבר עצמנו
לא בחיל ולא בכח רק על ידי תפילין הנדרש בכפליים... ובכל אחד מהן יש כא' אזכרות.
על כן דרשו זאת על כא' יום בין המצרים אשר גבר אויב חלילה. ולזאת אין מניחים תפילין
בתשעה באב, לרמז על התגברות האויב אז בעת צרה, ולא התאזרו כח על ידי מצות
תפילין... וזהו "נחמו נחמו עמי יאמר" [ישעיה מ א] עולה 'תפילין',
ובאמרי נועם אות יא': אנו קורין שלש הפטרות של בין המצרים, והם נגד בחינת ראש, כי
שלשה חללים יש במוות. ואח"כ שבעה דנחמתא הם נגד שבע מדות, המתחילים מהידים
ולמטה.

ושם אות י': "ואתחנן אל ד'". הנה ידוע אשר הימים של בין המצרים הם בבחינת
הסתלקות המוחין, ועל כן אין מניחין תפילין בתשעה באב, כי התפילין הם המשכות
המוחין... ולזה ימי המצרים עד תשעה באב הם כא' יום, מספר אהיה, בחינת בינה,
דדינן מתערין מינה, וכמו שאמרו חז"ל [ברכות ט:] אהיה עמהם בשעבוד זה, וכו'. ועד פו'
באב הוא כו' יום, מספר הויה, להמשיך הויה לאהיה, והם כא' פעמים הויה סוד
התפילין, וכמ"ש [תהלים קב יד] "אתה תקום תרחם ציון", היינו, האזכרות שבתפילין
העולה 'תקום'...

ולזה קורין פרשת ואתחנן אחר תשעה באב, כי "ואתחנן אל" עולה 'תקום' כמספר כא'
פעמים הויה שבתפילין... על ידי תפילין שביד ושבראש, ובהם מב' אזכרות, כי מב' עם כו'
עולה 'חיים', בסוד הפסוק [משלי ט יא] "יוסיפו לך שנות חיים", כמבואר בכוונות [פע"ח]
שער התפילין [פרק א] ועל כן משה כשרצה להמשיך על עצמו הוספת שנות חיים, ביקש
בכח מצות תפילין.

רחמים ודין, שראו במצרים וביציאתם, ובאמת היה הדין לרחמים לזכך אותם, כדכתיב [לעיל ד, כ] "ויוצא אתכם מכור הברזל", כדי שיהיו ראויים לקבל התורה ולהיות עם סגולה לה', ואלקים הוא ה', וזה הבינו והשיגו במעמד הנבחר, והבינו למפרע כי הכל לטוב עבירי ה'. וזהו שענו ואמרו "ה' אלקינו ה' אחד", הכל רק ה' מדת הרחמים. וז"כ ה' אחד...

ובזה יש לפרש בהפטרה "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם", כי מי שהיה מעונה ומצוער זמן רב, אחר שנסתמו ממנו הצרות ישמח לבבו, אבל תמיד כשיזכור הראשונות שהיה מעונה, יצטער בלבו על העבר, וכי כן אין נחמתו שלימה, אבל אנו בשנזכר לגאולה תהיה שמחתינו שלימה, באשר שהגלות היתה לטובתינו לכפר על חטאתינו... לכן אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה. וז"כ "נחמו נחמו עמי", שתהיה הנחמה כפולה לעתיד, שהגדיל ה' לעשות עמנו,

כתב סופר, ואתחנן

נחמו נחמו עמי בזכות שמע ישראל

"זכור תזכור את אשר עשה ה' אלהיך, לפרעה ולכל מצרים". פירוש: שכל הנסים שעשה לך בפרעה ומצרים, הכל לא היה כי אם בזכות שה' אלהיך. כי עדיין לא קיבלו התורה, ולא היה בהם כי אם זכות שמע ישראל, שהיה להם קבלה מיעקב אבינו, שהוא קבלת עול מלכות שמים, להיות ה' להם לאלהים הוא ולא אחר. ובזכות הזה שהיה ה' אלהיך, בשמע ישראל, עשה לך את כל הנסים האלו. ו"כן יעשה ה' אלהיך לכל העמים" וגו'. פירוש בשכר ה' אלהיך לבד, יעשה להם את שלהם, כי הלא הם עובדי כוכבים ומזלות מנעוריהם, ואין בהם זכות זה. ואפשר לזה יאמר הכתוב (ישעיה מ', א') "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם". פירוש בשכר שהוא אלהיכם לבד, קבלת אלהותו פעמיים בכל יום שאומרים "שמע ישראל", יאמר "נחמו נחמו". ובזה תהיו בטוחים בטח, שבודאי יוציא אתכם מזה ותצפו לישועה.

באר מים חיים, דברים

25

²⁵ וראה אמרי נועם, ואתחנן, אות טו': "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך" (ד ט). נראה, לפי מה דאיתא במדרש (איכ"ר ג,ה) 'השביעני במרורים' זה ליל פסח, 'הרוני לענה' זה תשעה באב, כי עיקר מה שנצטוונו לזכור תמיד יציאת מצרים, הוא בכדי לחזק האמונה בלבבות ישראל להאמין בביאת משיח, כי כמו אז אשר היתה מרירות גדולה ושיעבוד קשה, ולא היתה לנו התורה הקדושה, ועם כל זה ריחם ד' על עמו למען כבוד שמו, מכל שכן בדור הזה אשר יש לנו התורה הקדושה, בוודאי נוושע לעת קץ.

וזהו "השביעני במרורים", היינו, שאנו זוכרים את אכילת מרור בליל פסח, הרומז על קושי השיעבוד, ואעפ"כ היתה לנו ישועה, מזה אנו משביעין עצמנו בשמחה וגיל בליל תשעה באב, כי באה לנו אמונת אומן אשר גם עתה נוושע. וידוע אמרם ז"ל (ברכות יב:): "כל ימי חיך להביא לימות המשיח". וזהו 'פן תשכח את הדברים', היינו, הנסים והנפלאות של יציאת מצרים, ועל ידי זה חלילה 'יסורו מלבבך כל ימי חיך', היינו, שתפול חלילה מאמונת ביאת משיח כשתשכח יציאת מצרים, על כן הזהר בנפשך לזכור יציאת מצרים, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז טו).

נסדרה קריאת שמע בשבת נחמו
כי יש באלוקותו לנחם על כל הצרות

בפרשת 'קריאת שמע' "שמע וכו'. לקבל בכל יום אלקותו ית', לשמוע כי ה' הוא אלקינו, ובזה צריך להיות איש ישראל, שש ושמח כל היום... לכן מסודר פרשה זו ב'שבת נחמו' כדכתיב "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם" פירוש: שיש די באלקותו יתברך, לנחם בזה על כל הצרות, שעוברין עלינו תמיד.

ולכן תיקנו פרשת עשרת הדיברות אנכי, ופרשת שמע, ב'שבת נחמו'. כי זה נחמתינו כמ"ש "אנכי אנכי הוא מנחמכם". כי הנה באמת כל היסורים הבאים על בני ישראל, הכל כדי להתקרב אליו יתברך, ולא לעונש בלבד. כמ"ש "לו אלהים קרובים". פירוש: כי גם מדת הדין לבני ישראל הוא לקרב ולא לרחק, כמ"ש "בכל צרתם לו צר" פירוש: לו בשבילו, כדי לקרבינו אליו, והצרה עצמה לבני ישראל היא לישועה, וכן הגאולה מתוך הצרה כדכתיב "עזרה בצרות נמצא מאוד". דוד אמר "יענך ה' ביום צרה" כו'. ירמיה אמר "ועת צרה כו' וממנה יושע", והצרות פועלים אצל איש ישראל, כדאיתא שזה ההפרש בין ישראל לעכו"ם, ואיש ישראל בכל עת צרה אפילו משהו, נעשה אצלו כבלים, להתאסר בהם אל התורה והמצוה.

שפת אמת, גור, ואתחנן תרנ"ו

בטו' באב נשלם שלישי השנה מפסח
וצריך לקבל מלכות שמים 'שמע ישראל' מחדש

ענין טו' באב כי למלכי ישראל מונין מניסן, היינו דבניסן חלה מלכות שמים על ישראל, שאז הוציאם מארץ מצרים להיות לנו לאלוקים, ובעיקרו זה נעשה בניסן בטו' בו, מועד צאתנו ממצרים... והתחדשות מלכות שמים מתייחסת לניסן, ובחמשה עשר באב, נשלם שלישי גידולה של הנשמה, שהוא ענין חלות מלכות שמים עליהם בטו' בניסן, ומטו' בניסן עד טו' באב ד' חדשים, שלישי השנה אז נשלמה מלכות שמים על איש הישראלי, על כן אז דמוסיף יסיף (תענית לא). דאז נצרך לקבל על עצמו עול מלכות שמים מחדש, ופסוק 'שמע' הוא עול מלכות שמים.

ואהבת את ה' אלוך פירש"י ומהו האהבה והיו הדברים האלה וגו' על לבבך הנה דעיקר האהבה הוא תלמוד תורה, על כן חל אז חיוב להתמיד בלימוד, שזה אהבה היא יסוד כל המצוות ויסוד כל התורה. וביותר יש לומר לפי מה שכתבתי לעיל דחודש אב מיוסד על שלום שנולד בו אהרן הכהן שמדתו שלום, ועל כן בטו' באב הותרו שבטים לבא זה בזה, מחמת דעיקר כח החודש הוא באמצעו, בהיות הלבנה בעוצם תוקפה וגודלה, על כן בטו' באב נעשה שלום בין כל ישראל,

וככה יש לומר לענין לימוד, שהזהירו חז"ל להרבות מטו' באב ואילך, דעיקר האהבה היא תלמוד תורה, כמו שכתב רש"י בפסוק ואהבת, שזה "והיו הדברים האלה וגו' על לבבך" ואהבה היא שלום ובטו' באב דבר בעתו להרבות שלום בין ישראל בינם לבין עצמם, וכן בין ישראל לאביהם שבשמים, על כן אז הוא דבר בעתו דמוסיף יסיף כמ"ש ז"ל סנהדרין צט: כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה, ובפמליא של מטה.

ארץ צבי, קוזיגלוב, ואתחנן

שמע ישראל

מוללת כל התורה

וידוע כי זאת הפרשה של שמע ישראל כוללת כל התורה כולה, בסוד עשרת הדברים, בסוד "והיו הדברים האלה" שהם עשר אמרין, כמו שמנאום בזוהר. ולפי שכוללת התורה כולה, יש בה פוד היחוד וסודות גדולים,

ולפי שראה השי"ת אורך הגלות וגודל הצרות, עד שכמעט נשתכחה תורה מישראל, רצה לתת להם פרשה קטנה שרוב גופי התורה תלויין בה, באופן שאם ח"ו תשתכח התורה מרוב הצרות, תשאר להם פרשה קטנה של פרשת היחוד שיהיו עוסקים בה, ויחיה חשוב להם כאילו עוסקים בכל התורה כולה, ואם ח"ו תהיה הגזירה שלא יעסקו בתורה כמו שהיה בזמן רבי עקיבא ובזמנים אחרים, למעט ישאר להם פסוק שמע ישראל, שיחשבו בו בלבם, ויחשוב להם כאילו עוסקים בכל התורה, אחר שלא היו יכולים לעסוק בתורה, אלא שהיו עוסקים ביניהם בין אדם לחבירו בהחבא, כמאמר רבי שמעון במסכת אבות שאמר עשרה שיושבים ויש ביניהם ד"ת, לפי שזה היה בדורו של שמד וכו'...

והמיוחד שמו של הקב"ה בזה הפסוק, הוא כקורא כל התורה כולה, ולכך החשמונים לפי שמרוב הצרות והשמדות לא היו יכולים לעסוק בתורה, היו מייחדים את השם בפסוק שמע ישראל, יש בו כ"ה אותיות, ובכח זה היחוד נצחו אויביהם, עד שלזה קראו שם המועד הזה חנוכה.

צדור המזר, ואתחנן

עול מלכות שמים בלי ספקות

הרבי ר' בונם ז"ל אמר בפרשיות של קריאת שמע, בראשונה כתיב "ושננתם" ובשניה "ולמדתם", שראשונה היא קבלת עול מלכות שמים, צריכה שנונה, כחרב חדה בלי כל ספיקות.

אמרי אמת, שלח

חשיבות המצוות שהם עדות על האמונה

בפרט כשמוציאם בדבור

ידוע גודל ענין ומעלת המוציא את דעתו, הטוב והאמונה לפועל הדיבור, כי המחשבה יוכל ח"ו

להשתנות, מה שאין כן הדיבור שמוציאו בפועל. כמו שכתוב "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו" ופירשו חז"ל על ידי מה שאתה מוציאו בפיו, ואימתי כשבלבך לעשותו...

והטעם, מפני שעצם בני ישראל ופנימיות נפשם, הם סגולה נפלאה מוכשרים לכל הטוב והאמת. ורק היצר הרע מלבישם, כי היצר הרע נמשך אחר הפעולות המורגשות לעין הגשמי ונפש הבהמית, שהם מצד הכחות המופעלות. והנפש המדברת היא תוכן הפנימיות, הכח הראשית אשר באדם, אשר בו הדעת והשכל והאמת, וגם יש בו כח הפועל ביותר על ידי הדיבור שמוציאו לפועל, ולכך מנצח את כחות היצר הרע, הן מצד תוכן הפנימיות הסגולה, והן מצד כח הפועל בדיבורו. ואשר לכן צוה השי"ת לקרוא את שמע שני פעמים ביום. ופירש הטעם גבי שבת, יציאת מצרים, וששת ימים עשה ה', וכו'. בכדי שעל ידי זה תצא מחשבות האמת והאמונה שלנו לפועל.

ודבר זה הוא טעם אחד מאלפי אלפים טעמי המצות אשר לה' אלהינו, על כמה

וכמה מצות הן בדבור והן במעשה, שנתן לנו מצות סגוליות, ושורשם בקודש הם שורש אחד, כלול בשורש נשמות ישראל. והעושה אותם מוציא את כח סגולתם ותכלית תועלתם, לאדם העושה אותם בתקון נפשו. ובא ומגיע לו זה השלמות בהוציאו מהכח אל הפועל השלם. וזהו מאמר חז"ל "ועשיתם אותם, 'אתם' כתיב, כאלו עשיתם את עצמיכם. מפני שעל ידי זה נתעורר בו אור נשמתו השכלית, ונחקק אורו דרך הנפש הבהמיות הנפעלת. עם מה שהוא מוציא את האור הזה לפועל. הן על ידי פעולת המעשים והן על ידי פעולת הדיבור. ויש בכח הדיבור בחינה מיוחדת במעלתה, יותר מעל ידי מעשה. מפני שכולל את דעתו מפורש בתוך דיבורו. מה שאין כן בהמעשה, איננה ניכרת בו כל כך מחשבתו הטובה.²⁶ יסוד העבודה סלאנימא, חלק ב פרק ט

קשר נצחי בברית ובשבועה

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. הפירוש הפשוט שה' אחד בכל המציאות המחיו ומקיימו, לנו בני ישראל נוסף עוד קשר נצחי ה' אלקינו, וכמפורש בספרי, עלינו הוחל שמו ביותר, באופן אחר מן כל באי עולם. כן נתקשר בנו בברית ושבועה, שהתורה והמצות יתקיימו רק מן זרע ישראל והנלוה אליהם. כל באי אנוש מן כל האומות אינם יכולים לקיים מצות התורה, ואם מקיימים אינם עושים שום פעולה בהנהגה, כי מעשיהם במצות התורה אינה כלום, אבל נער קטן מישראל הרי הוא מוסיף אורה ושפע בכל הבריאה, והשי"ת שש ושמח בו ובמעשיו, הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים, הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו, הללו את ה' מן הארץ ההרים וכל גבעות, מלכי ארץ וכל לאומים, אבל "וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו, לבני ישראל עם קרובו", הדברים הללו הם שרשי אמונה ויסודות התורה (ועי' להלן אות קט"ז).

נהדי אש, ז'ליחאב, ליקוטי דיבורים אות קיב

²⁶ וראה מאור ושמש, בשלח ד"ה יש: הנה עינינו רואות, בעת אשר יהיה איש ישראלי בצרה שלא תבא, אז יקבל עליו עול מלכות שמים ויאמר 'שמע ישראל', ודבר זה נהוג בין כללות עמינו, וכל מנהגן של ישראל תורה היא, ומן הצורך לתת לב מאיזה שורש נסתעף זה. והנראה לומר בזה, בשים לב עוד על עיקר מצות שמע שמצותה לאמרה במסירות נפש. ואם ענין המסירות נפש הוא רק להיות נכון לקדש שמו יתברך בעת אשר יבא לידי נסיון, הנה קשה, הלא מצות שמע הוא מצוה תמידית, ואם כן כשהיו ישראל שרויין על אדמתם, ולא היתה שום אומה ולשון שולטת בהם, ומי יכריחם להפר בריתם ח"ו, ובמה קיימו אז מצות המסירות נפש.

אמנם עיקר ענין המסירות נפש, הוא בעת אשר יקבל עליו האדם עול מלכות שמים באהבה רבה ותשוקה גדולה, והוא מדבק מחשבתו באור אין סוף ב"ה, ומרוב עוז אהבתו ודביקותו באור העליון, וירא המנוחה כי טוב, נכספה וכלתה נפשו שתשאר דבוקה באורו יתברך... ויקל בעיניו פרידת העולם השפל.

והנה זאת היא כללות כונת בני ישראל באמרו 'שמע ישראל' בעת אשר יצר להם ח"ו, כי כל מאורעות האדם המה נסיונות מאתו יתברך, האם יוכל לקבל עליו הנסיון מחמת אשר הוא עובד ה'. ועל כן נכון שיאמר 'שמע ישראל', ויכוין: באם השי"ת מנסה אותי, האוכל לקבל עבודתו? הנני נכון לקבל אלהותו מרוב אהבה, ולהשאר דבוק באור העליון. וזה פירוש תפלתנו בשבת בתפלת מנחה 'ועל מנוחתם יקדישו את שמך', כלומר בעת מנוחתם יקדישו שמך ומרוב כל, לא מתוך צער ח"ו, כי העבודה אשר הוא מתוך הצער הוא עבודת היראה, ועדיין אינה עבודה תמה, כי העיקר העבודת הוא מאהבה.

שמע ישראל

סיפר מזקנו של הרב [רבי פנחס מקאריין] ז"ל, שהיה שמו גם כן ר' פנחס, והרב היה נקרא על שמו, שהיה דרכו לנסוע אל משומדים רח"ל, שהיה מבטיח להם עולם הבא, ור' שמחה אמר שהיה אומר להם שהוא נותן להם עולם הבא, וביקש מהם מאד שיאמרו בכל יום פרשת 'שמע ישראל' וכו', ואני מסופק אם סיפר על פסוק ראשון, או סתם 'קריאת שמע', ואמר לו: עשה כל הרשעות שאתה חפץ, ומה איכפת לך שתאמר רק 'קריאת שמע'! והיה מפציר בהם עד ששמעו אליו, ויצאו רבים מהכפירה על ידי כן,

27 אמרי פנחס, קאריין, ט' אות מה'

עוד בענין נחמו עמי

כל אבלות תוסיף שמחה ונחמה מאות ואלפים מדרגות

"שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה", משוש, מקור, מורה אפילו מאה פעמים, כמו "השב תשב" "נתון תתן" כמ"ש רמב"ם בפ"י המשנה פ"ב דב"מ וסוף חולין, והכי נמי מתאבלים וחוזרים מתאבלים, בעונותינו הרבים כמה מאות שנים, וכל עוד [שמתאבלים] מוסיפים שמחה ונחמה, "כי ינחם ה' עמו". והנה השמחות והנחמות יהיו מדרגות מדרגות, כמה מאות ואלפים זה אחר זה, ודרך ארץ העולם יש לו מנה מתאוה ומצטער על מאתים, וכשמגיע למאתים מצטער על יותר, אבל המתברכים מהשי"ת מתענגים ושבעים כמה שנתן להם ה', ושוב כשזוכים ליותר הוא יותר תענוג, וכן לעולם הם שבעים כמה שבידם ומתענגים כמה שזוכים בתוספת... ואמר שם, "ועצמותיכם כדשא תפרחנה", כי כל האוכל בשר ושותה יין באבל ירושלים כתיב "ותהי' עונותם על עצמותם" [סוף מס' תענית], כתיב הכא "ועצמותיכם כדשא תפרחנה".

התם סופר מסעי

מכל נחמה ונחמה יהא לעתיד תשועה חדשה

א"י "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם, דברו על לב ירושלים" כו'. כי בכל לילה השכינה מקוננת על ירושלים. ובכל לילה ולילה הקב"ה מנחם אותה נחמה אחר נחמה, כי בזה יגדל הנחמה לעתיד. כי גם אדם אינו מוציא דבריו לבטלה, על אחת כמה וכמה מלך מה"מ הקב"ה. ומכל נחמה ונחמה יהיה התשועה לעתיד, תשועה חדשה לעצמה. וזהו "נחמו נחמו" הרבה פעמים. וזהו "דברו על לב ירושלים" כו'. דבר זה תאמרו לה. כו'.

28 תפארת שלמה, דברים

27 ע"י שכתב ופעם אחד אמר מוהר"ב [רבי ברוך ממעז'בוז] נ"י: מכאן אנו רואים כמה גדול כח של 'קריאת שמע' של שמע ישראל, שעל ידו יצאו משומדים מכפירה, מכל שכן ישראל רשע שאומר שמע ישראל בכל יום, בוודאי יש בזה כח להוציאו מרשעו, לכך לא יפחוד אדם ביותר ולא ייאש עצמו מהעבודה חס ושלום.

28 וראה עוד בספרו תפארת שלמה לשבת נחמו, ולחמשה עשר באב: "נחמו נחמו עמי, יאמר אלהיכם" (ישעיה מ, א). נקדים מ"ש בפירוש הפ' (שמות לב, יד) "וינחם ד' על הרעה, אשר דבר לעשות לעמו" וכתיב אחר כך (שם לג, יח) "הראני נא את כבודך". לכאורה צריך להבין, מפני מה לא התפלל על זה מקודם, והמתין עד כה אחר עשיית העגל, אז בקש על דבר גדול כזה "הראני נא" כו'? רק הנה ידוע מדת טובו של בוראנו ית"ש, שהוא נח לרצות.

לעתידי לבא עם התיקון יתנחמו בכפלים
כי יושלם גם החיסרון

נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם וגו' כי נרצה עונה וגו'... דהנה עיקר החטא הוא במה שהאדם מונע השפיע להשפיע מלמעלה, וכמבואר ברמב"ם ז"ל על שזכר עבירה עבירה, דהיינו שעיקר העבירה הוא מה שהשי"ת צריך לענוש על העבירה, והנה ראיתי בשם מהר"י קארו על הפסוק כי לקחה מיד ה' כפלים ככל חטאותיה, דהיינו שלעתידי לבא השי"ת ישלים להם גם החיסרון שנחסר להם בגלות, ויתן להם ית' כפלים ככל חטאותיה, דחטאת הוא לשון חסרון,

ולפי זה יובן היטב שאמר הנביא נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם, דברו על לב ירושלים וקראו אליה וגו' כי נרצה עונה, שלא יהיה להם בושה במה שמנעו השפע, כי לעתידי שיהיה להם התיקון, שאז כי לקחה מיד ה' כפלים ככל חטאותיה, שיתן להם ית' בכפלים עבור החסרון ג"כ, ולכן יגדל אז השפע יותר ויותר, ויתרבה אז התענוג ע"י עונותיהם שישלים להם אז ית' ודו"ק

הישר והטוב לשבת נחמו

"בעת ההיא לאמר"

כי נחמות הנביאים נקנים באמירה

אנו רואים הנבואות של ישע"י הנביא על הנחמות, היו כמה מאות שנה קודם החורבן, כי לולא זאת לא היה באפשרי לסבול כובד הגלות. אך מחמת כי הנבואות על הנחמות, הם נותנים לנו חיזוק להיות לנו קיום והעמדה כל זמן הגלות המר הזה...

כמ"ש (בתפילת ימים נוראים) 'ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר'. מה שנבאו הנביאים, הוא לנו בחינת זריחה בגלות, כמ"ש (תהלים קיג, ד) "זרח בחשך אור לישראל" גם בזמן חשכות הגלות הוא לנו, לזרוח בלבבנו צמיחות הגאולה ב"ב. וזה שמצינו בשטרי פסיקתא (כתובות קב, א) 'כמה אתה נותן לבנך, כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך, כו' הן הן הדברים הנקנים באמירה. אגב דמתחתני אהדדי, גמר ומקני. 'בנך ובתך' הוא רמז להיחוד כנסת ישראל עם השכינה כיל"ח. והן הן

רצה לומר: אף אם כבר כעס על רוע מפעלינו, הוא נוח לרצות אחר כך, והוא מתנחם ומתחרט למפרע על הכעס שהיה לו תחילה, כי רצונו ית"ש אך להיטיב... וזה הפירוש "וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו". רצה לומר לא מיבעיה לעשות עמנו ח"ו שום דבר רע בפועל, בודאי לא יעשה. רק הוא מתנחם ומתחרט למפרע בחרטה דמעיקרא, על אשר דיבר לעשות לעמו וכעס אז עליהם. ומפני כן היה אז עת רצון אשר לא היה כמוהו מעולם, לפני החטא. כי קודם החטא לא היה באפשרי להיות זאת. רק לאחר הכעס מחמת החטא, היה הרצון עליהם לטובה ביתר שאת ויתר עז, לכן היה משה רבינו מתפלל אז על דבר זה "הראני נא" כו'.

ובזה יש לפרש גם כן הפסוק "נחמו נחמו עמי" וגו' לשון נחמה וחרטה דמעיקרא, על תוקף הגלות שעבר "יאמר אלהיכם". וזהו שאמרו בגמ' (תענית ד, ח) 'לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב'. כי החדשים נחלקים לפי הפטרות, ז' דנחמתא, וג' דפרענותא, כי חלקו של עשו הם ג' חדשים אלו, טבת תמוז אב. אף כי אז בחודש אב גברה ידו לשלוט בנו, ולהחריב בית קדשנו ותפארתנו. עם כל זאת אין מגיע לו חלקו, רק עד חצי חודש. לכן בהגיע יום חמשה עשר נתעורר הרחמים הגדולים עלינו, להביא כביכול נחמה בלבנו, וחרטה דמעיקרא על ימי המצרים אשר שלטו יד אויבינו. ומתחילים ימי הרצון, לכן לא היו ימים טובים כאלו מקודם. כן יהפוך הכל לטובה ולישועה ונחמה במהרה בימינו אמן.

הדברים הנקנים באמירה, הישועות והנחמות שנאמרו על ידי הנביאים הם קיום לעד.

וז"ש (ישעיה מ, א) "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם", כי זאת היא עיקר הנחמה אשר "יאמר אלהיכם" והם נקנים באמירה, כנ"ל. וז"ש "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר". שיהיה האמירה לטובה מאת השי"ת ב"ה, ובדבר ישועה ורחמים חוס וחנו.

תפארת שלמה ואתחנן

"יאמר אלוקיכם", שאתם נטפלים לשם ב"ה

כאותיות שאין להם מחיקה

"וייראו מכם" [ב, ד]. על פי מה שכתב האור החיים (ד"ה הדבקים) על הפסוק (להלן ד, ד) "ואתם הדבקים בה' בחינת אלהיכם" דייקא, כלומר כמו אותיות כ"ם הנטפלים מלאחריו, שאין להם מחיקה, וזה שאמר "וייראו מכם", כלומר מכח שאתם דבוקים בחינת כ"ם לאחריו...

וזהו שנאמר (שם ד, לז-לח) "ותחת כי אהב את אבותיך, ויבחר בזרעו אחריו", עיין שם בפירוש רש"י דקשיא דהוה ליה למימר 'אחריהם', ולפי מה שכתבתי יש לומר, דקאי אחריו על הקב"ה כביכול, כלומר "ויבחר בזרעו אחריו" שיהיו נטפלים לאחריו, "ויוציאך בפניו" על ידי פניו, רצה לומר: מה שהוא כביכול לפניך, ואתה נטפל לאחריו, "להוריש גוים כו' ועצומים ממך" דייקא, מכח אותיות מ"ך הנטפלים בשם אלהיכם, והבן.

וזהו (ישעיה מ, א-ט) "נחמו נחמו עמי, יאמר אלהיכם" דייקא, נטפל לאחריו שאין לו מחיקה, ולא כמו בזמן שהיו דבוקים מלפניו, שמלפניו יש מחיקה.

²⁹ ייטב לב, דברים

לנחם חבירו להמליץ טוב

ולעזור רחמים על ירושלים

"נחמו עמי יאמר אלקיכם" איתא שהקב"ה נותן לנו עצה טובה, שכל אחד מישראל יאמר לחבירו חזק ואמץ, ובודאי יעזור ד', כי מצידך ראוי אתה לביאת משיח, ועי"ז נמתקים הדינים ממנו, כמו שכתב הנועם אלימלך, כל דיין הדן דין אמת לאמתו, כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, היינו להאמת שלו, הגם שהקב"ה יודע מה שהוא עושה, אבל אין לדיין רק מה שענינו רואות, לכן נותן הקב"ה עצה לקרב הגאולה, שכל אחד מעמו אשר בחר בהם, ינחמו זה את זה, וכל אחד ואחד יאמר לחבירו כן.

וכמו ששמעתי בשם אדמו"ר הרב הקדוש ר' ארי' ליבוש מווישניץ שאמר לפני הרב הקדוש ר' יעקב יצחק מלובלין ושבתהו, פירוש הכתוב "אז נדבו יראי השם

²⁹ ונביא בזה עוד מרגניתא טבא על הפסוק נחמו נחמו עמי, שמצאנו בספרו ייטב לב על פרשת ויגש: על פי מה שכתבו ז"ל (פסחים נ). על הפסוק (זכריה יד, ט) "ביום ההוא יהיה, ה' אחד ושמו אחד", אטו האידנא לאו [שמו] אחד הוא, אלא נכתב אני בהוי"ה ונקרא אני באדנ"י, ולעתיד לבא שם יקרא ככתיבתו. ועל פי זה פירשו המפורשים שזה שאמר הכתוב (ירמיה לא, יט) "כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, (היינו בלבי), רחם ארחמנו "נאם" ה', שיהיה ה' בבחינת דיבור. ועל פי זה מפרשים שזה אמר משה (דברים ג, כג) "ואתחנן אל הוי"ה בעת ההוא "לאמר", את הוי"ה, והבן. ועל פי זה פירשתי (ישעיה מ, א-ב) "נחמו נחמו וגו' דברו על לב ירושלים", פירושו דברו בפה מה שהוא עתה על לב ירושלים, היינו שם הוי"ה ב"ה, שמחשב בלב, ואינו מוציאו בפה.

איש אל רעהו, ויקשב ד' וישמע ויכתב בספר זכרון" שדרך חסידים ואנשי מעשה שכשהם באים בחבורה יחד, אז כל אחד נכוה בחופתו של חברו, וכל אחר אומר לחבירו ירא אלקים אתה, וחבירו מגודל אמתות אומר לו לא כן, רק אתה ירא שמים ואני בוש נגדך, אז יש לכל אחר עד המסייעו שהוא ירא אלקים, ויקשב ה' וישמע ויכתב זאת לפניו שהם שניהם צדיקים.

וזהו "נחמו נחמו עמי, יאמר אלקיכם" שהוא יאמר כן לישראל, שהם ינחמו זה את זה, ובפרט שכל אחד צריך ללמוד זכות על ירושלים עיר הקודש, שדי בחורבנה, וזהו כי מלאה צבאה היינו הזמן הקצוב, וזמן הוא שירחם הקב"ה למען ירושלים, ולקחה כפליים ככל חטאתיה, כמ"ש שכלה חמתו על עצים ואבנים, ומה שהי' צריך לעשות לישראל עשה לה, לכן לקחה בכפליים מצדה ומצדנו, לכן צריך לרחם עליה, אע"פ שעדיין אין אנו כדאי, לכן יאמר אלקיכם היינו מדת הדין אמר כן, ואנחנו נעורר רחמים, כמו שמדת הרחמים שותף עמו במעשה בראשית.

שפת אמת ברזאן ואתחנן

שבעא דנחמתא – עד ר"ה

התיקון הוא הנחמה

רוב פעמים היא שבת נחמו בט"ו באב, והרמז ט"ו הוא יו"ד ה"א חכמה ובינה, ובינה הוא מקור התשובה כנודע, ובשבת זה מתחילין ז' דנחמתא, והרמז הוא, שע"י התשובה מתחיל לתקן מה שפגם בז' מדות, והתיקון הוא הנחמה, ונחמה אחרונה הוא תיקון מדת מלכות, וזה שאחר זה הוא ראש השנה, שאז נתעלה וישב על כסא מלכותו, ואומרים המלך הקדוש, יה"ר שנזכה לנחמת ירושלים, וזהו שאמרו (סוף תענית) מאן דלא מוסיף, היינו לתקן המדות, ולילך ממדריגה למדריגה עד מדת מלכות.

ישמח ישראל ואתחנן אות ו'

סדר הפרשיות ממלכות עד חסד

ולמן נקבע בואתחנן עול מלכות שמים

כבר דברנו מזה שהז' שבתות דנחמתא המה גם כן בשבעה שבועות, שהם מט' ימים מעשרה באב עד ראש השנה, כהשבע שבתות שמפסח עד מתן תורה. רק שהז' שבתות למתן תורה המה מצד אתדל"ע, לכן נשפעים המדות כסדרן מעילא לתתא, מחסד עד מלכות. להשפיע להמקבל בתחתית ההר. והשבע שבתות דנחמתא, שהמה לאחר הקלקול שאירע בזמן הקודם כידוע. ונצרך להחזיר מחדש שפע המדות מתתא לעילא. ולזה באים רמז המדות בכל הסדרות האלו למפרע, מתתא לעילא, מהתעוררות המקבל להתקרב עד המשפיע. כי ואתחנן הוא נגד מלכות. ולזה נזכר שם עיקר הקבלת עול מלכות שמים שהוא בפסוק "שמע ישראל" וגו'. ועוד כמה פסוקים הרומזים לזה.

וכן הוא כסדר בכל הסדרות האלו, עד פרשת נצבים שמגיעים לחסד שבקדושה. כנאמר בסדרה זו "ומל ה' אלהיך את לבבך וגו' לאהבה את ה' אלהיך". שהוא להסיר כל הקליפות מהלב, דהיינו כל אהבות זרות, ויהיה נשאר רק "לאהבה את ה' אלהיך". שהוא בחי' אהבת חסד שבקדושה, ומשם באים עד להמשפיע. ובוודאי גם הז' הפטרות הם בדרך זה, ובהפטרה זו [נצבים] נאמר "חסדי ה' אזכיר וגו' ורב טוב לבית ישראל, אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו".

שיבת נחמו כח תקון והכנה לקראת החגים

וכעת בשבת נחמו צריך להתעורר ולעזוב את כל הדרך הישנה שהלך בה כאילו לא היתה ולהתחיל את הכל מחדש, שמעתה מתחילים שבעה דנחמתא כנגד שבע המדות שיש לכל אחד לתקן בכל מדה שהוא פגום, והם ההכנה לקראת החגים הק' הבעל"ט. וההכנה מתחלת כבר משלשת השבועות של בין המצרים שהם בבחי' עליונה כנגד שלש ראשונות. ומיוחדת שבת זו שנקראת שבת נחמו, שהיא התיקון לג' דפורענותא ובה צריך לתקן את דרכו בכל השבתות, והיא תחלה למקראי קדש להתחיל בדרכו החדשה. נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, הקב"ה מבטיח לנו על הנחמה, והוא ית' עוזר ליהודי להתעורר ולעבור לדרך חדשה. ברכת אברהם סלונים, שבת נחמו

מנחמו עד ראש השנה

ואחר תשעה באב קורין ז' דנחמתא, כי על ידי האבלות של כלל ישראל בג' שבועות ובתשעה באב, על ידי זה נמשך בחינת בנין בית המקדש, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, כמובא בספרים שבסוף יום תשעה באב נצמח צמיחת קרן משיח. ואז השם יתברך מנחם אותנו בכל מיני נחמות, שהם ז' דנחמתא שקורין מן שבת נחמו עד ראש השנה... וכל זה קורין קדם ראש השנה ועשרת ימי תשובה, כי עיקר קדושת ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום כפור הוא על ידי השבתים אלו שקורין בהם אלו ההפטרות, כי עקר התקון על ידי שבת כנ"ל, ועל כן קורין אחר כך תרתי דתיובתא תרתי דיקא, בחינת תשובה על תשובה. ליקוטי הלכות, ברסלב, או"ח שבת ו' מד

ו'אתחנן ע'קב ר'אה ש'זפטיים ר"ת 'עושר',

תחילת ימי הרצון

מה שקורין שבעה דנחמתא קודם ראש השנה אחר עבור הימים של בין המצרים, כי ידוע אשר עד תשעה באב שהיתה התגברות הדינים רח"ל, כעין הסתרת פנים חלילה, ונקרא בספרים בשם הסתלקות המוחין, ועל כן אין מניחין תפילין בתשעה באב, כי התפילין הם בסוד המוחין כידוע. ועל כן קורין אחר כך שבעה דנחמתא, כי המוחין הם בכללם שלשה, שהם חכמה בינה דעת, רק שלפעמים נחשבים לארבעה... ולזה אמר כבוד אא"ז זצוק"ל אשר נגד זה רמוזין שני שיני"ן שבתפילין, אחד של ג' ראשין, ואחד של ד' ראשין,

³⁰ וראה אגרא דכלה ואתחנן: באפטרותא דיומא, "כי תבאו לראות פני, מי בקש זאת מידכם וכו'" (ישעיה א' יב)... כתבנו כמה פעמים בבחינת הימים הללו, שהם ימי 'חסד', עב' ימים קודם ראש השנה, שאז כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, (ר"ה יח.), והנה הנ' ימים שאחר תשעה באב הם חסדים מגולים, ואז מתעוררים רחמים ורצון בעולם העליון לתשובת ישראל, רק הכב' ימים הראשונים, הם בבחינת חסדים מכוסים, כמ"ש בפרשת מטות [עה"פ כה אמר ד'], והנה הנ' ימים בגימ' 'מי' מוכנים לתשובה הנקראת 'מי', ואלו הכב' ימים נקראים 'זאת'... והנה מידינו יבוקש כל זה, להאיר הכב' ימים הללו, אל השכינה הנקרא 'זאת', וז"ש "כי תבאו לראות פני", בראש השנה כנ"ל, 'מי' בקש זאת מידכם" (היינו 'מי' הם הנ' ימים של תשובה, "בקש זאת מידכם", שתאירו גם בחינת 'זאת' כנ"ל, ואז יושלם החסד כולו, כמבואר לעיל, עיי"ש כי קצרת).

לרמז על המוחין הנ"ל. וזה שבעה דנחמתא, לרמז על השפעות המוחין, והתחלת ימי השמחה והרצון.

ויש לרמז זאת בפסוק (שמות כ ה) "פוקד עון אבות על בנים, על שלשים ועל רבעים לשנאי", היינו, 'פוקד' הוא לשון חסרון כידוע, שעל ידי העוונות נחסרו המוחין שנקראים אבות, שלא להשפיע חלילה 'על בנים' שהם ז' ימי הבנין, 'על שלשים ועל רבעים' הם המוחין שנחשבים לפעמים לשלשה ולפעמים לארבעה... וזהו נרמז בר"ת של הפרשיות של שבעה דנחמתא, כי ו'אתחנן ע'קב ר'אה ש'ופטים ר"ת ע'וש"ר, שהם רומזים ע"ל ש'לשים ו'על ר'בעים כנ"ל, רומז על השפעות המוחין. ויתר הפרשיות שהם ת'צא ת'בא נ'צבים ו'ילך ר"ת תתנ"ו, עולה ב' פעמים חת"ך... ולזה מדאורייתא החיוב הוא שלשה קולות שהם תקיעה תרועה תקיעה, כי אין תרועה שלא תהיה תקיעה לפנייה ולאחריה, ואתקין ר' אבהו להוסיף אחד שיהיה ארבעה שהם תשר"ת (עיין ר"ה לד.), רומז על ג' מוחין הנחלקין לארבעה...

אמרי נועם, ואתחנן, אות כב'

חמשה עשר באב

התחלת הארה מימי המשפט

ומעתה בין תבין את אשר לפניך אם בעל נפש אתה, יום ט"ו באב הוא התחלת הארה מן ימי המשפט, אשר הווים בכל שנה בעת בריאת העולם, היינו מראש השנה עד יום הכפורים, והנה יום ט"ו באב הוא התחלת המחשבה מן ישראל, שעלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד, שהוא יום הנועד, ארבעים ימים קודם יצירת הוולד, כמו"ש לעיל [אות ב'] שמכריזין בת פלוני לפלוני, והנה יום ההוא הוא התחלה, אשר השי"ת רוצה וחפץ להצדיק עם זו יצירתי לי [ישעיה מג כא], ואפילו אין בידם זכות ח"ו, ואי אפשר להיות ויתור, כי נקרא מלך המשפט, הנה עשה יעשה המשפט עפ"י התורה, יעמוד עמהם לבעל דין, וכביכול יחוייב עפ"י התורה להסיר מהם הלבושי תולעת שני (שהם אדומים נעשו מן העונות), וילביש אותם במלבושים לבנים, כביכול כמלבושיו, אשר הם כתלג חיור.

הנה תיכף בהתחלה ביום זה ט"ו באב, בנות ישראל יוצאות למחול (והוא כפשוטו, וג"כ הוא לשון מחילה) בכלי לבן שאולים, והטעם שלא לבייש את מי שאין לו, הנה הטעם הזה הוא על כלי לבן, ועל שאולים, להורות על כנסת ישראל בימי המשפט, אפילו אין בידיהם זכות, ואין להם בגדי לבן הנעשים מהמצות, יוצאים בדימוס, בכלי לבן שאולים, שהשי"ת מלבישם בבגדי לבן משלו, להלבישם כמותו, במשפט הקדוש כדת של תורה.

בני יששכר מאמר ד'

מזיזין את הכסאות לקראת

ראש השנה

אומרים בשם הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע, כי בבית דין של מעלה בהיכל הזכות, מתחילים לזוז את הספסלים [רוקען די בענק] מחמשה עשר באב, לקראת הימים הנוראים הבאים עלינו לטובה. והוא ידע מאי דקאמר, כמו שהעיד עליו הרה"ק מריזשין זי"ע שהוא אחד מהבית דין של מעלה.

עבודת עבודה, טאהש, שיחות, ואתחנן

וזהו י"ל טעם למנהגן של ישראל, אשר מיום חמשה עשר באב והלאה, מברכין זה לזה בכתיבה וחתימה טובה, כי חמשה עשר באב עולה מספר כתיבה וחתימה טובה, כי אז ההכנה לכתיבה וחתימה בראש השנה כנ"ל.

שער ישימרי חודש אב אות ב'

ט"ו באב סוף כל המועדות

כנגד אות סמך – ט"ו שבאותיות – הוא המחול לצדיקים

משנה סוף תענית (כו:). ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין כדי שלא לבייש את מי שאין לו. ואמרינן בגמרא. (שם ל:) ט"ו באב מאי הוא, אר"י אמר שמואל יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה. ויש לתת לב לדעת ולהבין מדוע יגדל היום הזה ליו"ט גדול כל כך, יותר מכל הימים טובים? עבור זה שהותרו השבטים לבוא זה בזה. גם יש להבין מהו מקור השרשי בעולמות העליונים להיום הזה? להיותו י"ט גדול כל כך.

ובשום שכל והערת לב י"ל ע"פ מה דאיתא בסיום מסכת הלזו (שם לא). אר"א עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבא. והוא יושב ביניהם בגן עדן. וכל אחד ואחד מראה באצבעו. שנאמר (ישעיה כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו. זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. ע"כ. ובודאי יש להבין מהו ענין המחול אשר עתיד הקב"ה לעשות להצדיקים. כי ודאי אין אלו הדברים כפשוטן.

וי"ל, דהנה בעולם הנשמות עולם תשלום הגמול לעושי רצונו ית'. ארז"ל (ב"ב עה.) שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו. כי ישנם במדריגה זה למעלה מזה. כל אחד לפי פעולותיו ומעשיו הטובים שפעל ועשה בעוה"ז. נמצא כי עדיין נשמות הצדיקים לא הגיעו לידי שלימות המאושר. לאשר כל אחד רואה שיש מדריגה למעלה הימנו. אמנם הבורא ברוך הוא וב"ש מרוב טובו וחסדו הגדול, חפץ למען צדקו, לבל ידח ממנו נדח. בשום בחי' ומדריגה. ומצד ומלבן נשמות ישראל בכל מיני זיכור וצירוף. כצדק את הכסף וכבחון את הזהב. עד אשר לעתיד לבא יהיו כל נשמות הצדיקים בבחי' השתוות שלימות המאושר. ואז לא יהיה שום אחד גדול מחבירו במעלה. וכולם יהיו קרובים אל מקור כל המקורות הקדושה. ובמעלת השגת הבורא ברוך הוא וב"ש כולם יהיו שוים לטובה...

ובזה נבוא לבאר דברי ר"א עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים. מחו"ל הוא לשון עיגול. מלשון מחול הכרם (עירובין ג:). כי דבר עגול שאין בו מורשא דקרנתא, הכל בשוה לנקודה הפנימית, ואין בו השתנות בשום איזה צד. וכן יהיה לעתיד לבא, כי כל נשמות הצדיקים כולם יהיו שוים לטובה. למקור ושורש כל שרשי הקדושה. והוא יושב באמצע וכל אחד ואחד מראה באצבעו כו' זה ה' קוינו לו היינו כמו שנתבאר שיהיה להם השגה בהבורא ברוך הוא וב"ש מצד עצמותו ית'. והנה על בחי' זו שיהיה לעתיד לבא כנ"ל, רומזת אות סמך שבא"ב. כי כתיבת אות סמך הוא בעיגול בלי מורשא דקרנתא. והוא נק' עלמא דבינה. עולם הבא עולם החירות. וכנודע מספה"ק והוא פוד ט"ו באב. היינו אות הט"ו באותיות האלף בי"ת. והוא אות סמך.

ויו"ט הזה ט"ו באב מרמז על בחי' זו. לאשר הוא סוף כל המועדות שבשנה. בסוד

היקף ובסוד עולם שנה נפש וכמ"כ יום הכפורים הוא ג"כ בבחי' הלזו, כנודע מספה"ק שיום הק' והנורא הזה הוא בסוד אימא עילאה תשובה עילאה. ולזה לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיו"ב. כי אלו הימים מרמזים על מעלת גדלות בנ"י, שיהיה להם לעתיד לבא שהבורא ברוך הוא וב"ש ייטיב חסדו עמהם, לבל ידח ממנו נידח, ולזככם שיהיו כולם שוים במעלה זו. היינו השגה גדולה מצד עצמותו ית' וכנ"ל.

וזהו שבהם בנות ישראל. היינו נשמות בנ"י יוצאים בכלי לבן שאולין. כי שאולים המה מחסד הבורא ב"ה וב"ש. אשר עשה עמהם, כדי שלא לבייש את מי שאין לו. רק שיהיו כולם שוים במעלה ובמדריגה, ובשלימות המאשר. וזהו ג"כ פי' דברי ר"י אמר שמואל יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה. היינו שיום הזה מרמז לבהירות גדול כל כך, שיהיה לעתיד לבא, שלא יהיה כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו, רק כולם יהיו שוים במדריגה. וזהו שהותרו השבטים לבוא זה בזה והבין כל זה היטב.

31 אוהב ישראל לחמשה עשר באב

קדוש בקדושת יום טוב מצד מנהג ישראל תורה

וט"ו באב שהוא קדוש בקדושת יום טוב מצד המנהג, שיש כמה דברים שאינם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, רק מצד מנהג ישראל שהוא גם כן תורה, וכך ט"ו באב דלא נזכר בשום מקום מצוה שיהיה יום טוב כלל, רק מה שסיפרו בסוף תענית (ל:): דלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכו' שנהגו בו ישראל יום טוב ומנהג ישראל תורה, שהרי אמרו בו בגמרא שם אחר כך הרבה טעמים על שהיה יום טוב. וכולם טעמים למנהג לבד, שהרי לא אמרו שמפני כן צריך לעשותו יום טוב, אלא שבשביל כן נהגו כן. דשורש קדושתו הוא מצד המנהג לבד, ויש בכח מנהגי ישראל לקבוע קדושה באותו דבר הנהוג, כמו בדברי תורה. ישראל קדושים אות ה'

שורש כל הטעמים שנתבטלו קטרוגים מישראל

חמשה עשר באב מאי הוא א"ר יהודה אמר שמואל יום שהותרו כו' עד רבה ור' יוסף דאמרו תרויהו, יום שפסקו מלכרות עצים למערכה כו', וקרא ליה יום תבר מגל, וזה הטעם הוא שורש כל הטעמים מכל האמוראים הנזכרים, כי כל הטעמים הולכים וסובבים על קוטב אחד, שנתבטלו הקיטרוגים רעים מישראל, ולזהו תבר מגל שנתבטלו כל הקיטרוגים, ונשתברו כל הכעסים, ומזה העת התחיל השי"ת לנהג עם ישראל במדות אהבה.

מי השילוח מסכת תענית

בנין דלעתידי יהא בחמשה עשר באב

לתימה למה לא חשבו במשנה היום טוב של חג השבועות, שבו היה עיקר מתן תורה? ועל ט"ו באב לא נאמר שום סמיכות במקרא. אבל הנראה משטחיות

31 ונפלא להסמיק בזה כדלהלן: בספר ייטב פנים, סיגעט (ליל ו' סוכות אות נט): מפי מחותני הקדוש מו"ה אליעזר זלה"ה מדזיקוב שמעתי כי אות סמ"ך ר"ת פליחה מחילה כפרה, ועל כן יש סמ"ך יום מט"ו באב עד יום א' של סוכות ראשון לחשבון כו', והכוונה, כי מיום חמשה עשר באב היא התחלת ימי התשובה וחשבון העונות, והכנה לסליחה מחילה וכפרה.

המשנה, שביום חתונתו חוזר על יום הכפורים, שהוא זמן נתינת לוחות שניות, כפירוש רש"י והרע"ב, אבל ביום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, חוזר על ט"ו באב, שבנין דלעתיד יהיה בט"ו באב.

ומצינו סמיכות לזה בפסיקתא, דאיתא שם מפני שבית המקדש הראשון נחרב במזל אריה, זה אב, ועל ידי אריה, זה נבוכדנצר, אף בית המקדש דלעתיד לבא, יבוא אריה, זה הקדוש ברוך הוא, ויבנה את בית המקדש במזל אריה, זה אב. ובודאי המכוון על יום חמשה עשר באב.

ומה שלא חשבו את חג השבועות ליום טוב גדול, שהיה יום חתונתו שבו ניתנה תורה, הוא מפני שבלוחות הראשונות, שהיה רק מצד אתערותא דלעילא בחינת תורה שבכתב, לא היה בזה עוד בירור שיתקיים, ולזה לא נקרא עוד יום חתונתו. רק דייקא על ידי הלוחות שניות, שהוא מצד אתערותא דלתתא, והוא ענין התרבות תורה שבעל פה... וגזירות החכמים שעושים החכמים מעצמם, ונקרא גם כן תורה, כמו תורה שבכתב. ולזה יתכנה העיקר לקרות יום חתונתו, שזהו עיקר חיתון של הזיווג, כמו שנכתב הנוסח בהכתובה, וישלטו בנכסיהון שוה בשוה, היינו שיהיה שליטה להמקבל לעשות התורה שבעל פה, שהוא מצידו כתורה שבכתב, שהוא תורה מן השמים מצד המשפיע. וזה נגמר דייקא ביום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות... וסיום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, שזה יהיה תכלית שלימות היחוד בקודש הקודשים, על ידי הכרובים שפניהם איש אל אחיו.

פרי צדיק לחמשה עשר אות ב'

בחמשה עשר באב אתערותא דלעילא

או יבואר, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב שבהם בנות ישראל יוצאות ומחולות בכרמים בכלי לבן שאולין. והנראה למה בכלי לבן שאולין דווקא. ונראה לבאר על פי מאמר חכמינו ז"ל (תענית לא.) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבא, כי הנה יש שני מיני התעוררת, יש שאדם מעורר עצמו לעבודת הבורא יתברך, ויש התעוררת דלעילא מה שמגיע לאדם התעוררת מלעילא לעשות רצון הבורא יתברך והנה מה שאדם מעורר מעצמו זה נקרא שלו, ומה שמגיע לאדם התעוררות מלעילא זה אינו שלו, ונקרא זה אצל האדם שאולה. והנה בראש השנה האדם עצמו מעורר רצון הבורא יתברך, ויש לו פחד מיום הדין. ובחמשה עשר באב מגיע לאדם התעוררת מלעילא, כי בא הקדוש ברוך הוא לשפוט את העולם. וזהו הרמז שבהם בנות ישראל, רומז על נשמות וכנסת ישראל. בכלי לבן, לבן מרומז על האי"ן, כי בלבן כלול כל הגוונים. וזהו הרמז שאולין, שזה הבחינה והתעוררת, בא להם מעילא כנ"ל. וזהו הרמז ומחולת בכרמים, כי מחול הוא מה שאדם מנגן בכלי זמר, וזה עושה המחול, כפי הניגון שזה מנגן, ונמצא איש אחר מעורר אותו.

וזהו הרמז עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, שהקדוש ברוך הוא מעורר אותם לעשות רצונו יתברך, והם יעשו רצונו כפי התעוררות שמגיע עליהם. וזהו הרמז גם כן בכאן שזה היום מעורר על התעוררת מלעילא...

קדושת לוי לחמשה עשר באב

ט"ו באב ויום כפור בחד דרגא

בגמרא [תענית כו:] לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהן היו

בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה, מה אתה בורר לך וכו'. כי חודש אב בצירופו היוצא מפסוק (דברים כז, ט) ה'סכת ו'שמע י'שראל ה'יום, שם החצי האחרון משם הוי"ה, השולט בחצי ראשון של החודש הוא בחי' דין. וביום חמשה עשר נמתק הדין על ידי הצירוף החצי שם י"ה, והוא נוטריקון י'ום ה'כיפורים, לרמז כי ט"ו באב ויום הכפורים הם חד דרגא, כי בהם עלייה לבינה, וכמ"ש האר"י ז"ל הפירוש בפע"ח על יוצאות וחולות בכרמים.

עבודת ישראל, קאזניץ, לט"ו באב

שעות וימים

הנה ידוע (בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע) כי מן חמשה עשר באב צריך כל אדם לעשות הכנה על ימים הנוראים הבאים לקראתינו, וצריך כל אדם להכניס יראת ה' בלבו להיות ירא וחרד מיום הכסה כי יבא, שהוא ימי הדין, ומט"ו באב עד ראש השנה יש מ"ה יום, ובמ"ה יום יש תתרה"ף שעות, כי על ידי שיעשה תשובה באותן מ"ה יום... ימתיק הה' גבורות, רצה לומר ה' פעמים גבורה שיעולה תתרה"ף. ואחר כך מתחילין העשרת ימי תשובה, ובי' יום יש ר"מ שעות, שעל ידי זה יתן רוממות להקדושה... ועל ידי זה זוכין להמשיך קדושה ויראה מראשית השנה עד אחרית השנה.

צמח צדיק, עקב

נמשך יראה וצריך לתקן

לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום הכיפורים, שבהם בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים (תענית כו:). י"ל הכוונה, כי מן חמשה עשר באב נתפשט היראה של הימים הנוראים על העולם, וצריכין לראות לתקן מדת היסוד, מה שפגמו ח"ו בקר"י, להעלותו אל הש"י דקדושה בסוד ש"י עולמות, שעתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק (עוקצין ג, יב), ואז זוכה להמשיך השפעות על העולם, לעשות כתר לרישא דזעיר.

וזה לא היו יו"ט לישראל כט"ו באב וכו', שבהם יוצאות בנות ישראל שמרמז על היראה, כי נוקבא הוא יראה כידוע (זוה"ק ג, יד.), וחולות בכרמים, שמחלין ומבקשין את השי"ת, למחול להם פגם היסוד, כי כרמי"ם גימ' ש"י כמנין קר"י, ואז זוכין לב' כרמי"ם שגימ' כת"ר, שעושין כתר לרישא דזעיר, ואז הותרו השבטים לבוא זה בזה, כי ב' פעמים שב"ט גימ' ברכ"ת, וי"ב שבטים הוא ו' פעמים ברכ"ת, שנמשך ברכת טוב על ישראל מכל הששה קצוות, כן יזכינו השי"ת.

צמח צדיק לטו באב

מחילת עונות

ותולעת שני - נוכל להשיג שיתלבנו עונותיהם של ישראל, כדאיתא בזוהר (שם) ותולעת שני דא חמשה עשר באב, כוונתו מה דאיתא בגמרא (תענית ל:): לא היה יו"ט לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי מלות לבנות, דהיינו תולעת, וזו ותולעת שני - שיהיה לישראל מחילה ופליחה וכפרה, ויקוים בנו (ישעיה א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

אור לשמים תרומה

מתחילין ימי התשובה

ומיום ט"ו באב מתחילין ימי התשובה, שהוא הימים שנאמר בהם הן ה"ם יודו כו' (תפלת נשמת כל חי), כי מט"ו באב עד ר"ה יש מ"ה ימים. ולכן הצירוף של הוי"ה של ראש חודש אב, השני אותיות האחרונים הם כסדרן, המורה על רחמים כנ"ל (ריש חודש תמוז). לכן בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים שהוא מלשון מחול הכרם, כי מחו"ל גימ' ד"ם חל"ב, שדם נעכר ונעשה חלב כנ"ל עוד אמרו חז"ל (תענית לא.) שיום ט"ו באב הוא יום תבר מגל... ולכן בט"ו שמתחילין ימי התשובה, הוא יום תבר מג"ל שגימ' חכמ"ה, שמשבר החכמות החיצונות...

וגם הוא יום שכלו בו מתי מדבר (תענית ל:), רצה לומר: הדבורים שהם בבחי' מתים ח"ו, כמו לשון הרע ושקר ורכילות. וגם הוא יום שהותרו השבטים לבא זה בזה (שם), היינו שיהיו י"ב שבטים, וי"ב פעמים שב"ט, עם הי"ב כוללים גימ' ג' אלפים תשמ"ד, כמנין הי"ג מכילין דרחמי לכל סטר.

צמח צדיק

יום שמתנוצץ בו התקון

והנה איתא בגמרא ו' טעמים על יום טוב של ט"ו באב, ומכל הטעמים אין בהם טעם מספיק, שעבור זה יהיה נקבע בתמידית ליום טוב, כשאר הימים טובים שהארת הנס הראשון, שהיה להכלל ישראל באותו זמן, נשפע הארה מקדושה זו גם בהווה, להכלל ישראל כמו מאז. מה שאין כן בטעמים של ט"ו באב שנזכרו בגמרא, שהיה רק בפרט ענין של אותו הדור בלבד. כמו הטעם שהותרו השבטים לבוא זה בזה, ושהותר שבט בנימין לבוא בקהל וכן כולם. אם כן מהו ענינו, להיות עבור זה יום טוב גם היום, לכלל ישראל. אמנם על פי דברינו הנ"ל יובן, שביום הזה מתנוצץ התיקון של הפגמים, מה שעל ידי זה נחרב הבית, ועל ידי התיקון של הפגמים, נזכה לבנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו באותו יום. פרי צדיק לחמשה אות ג'

להשפיע ברכה לחביריו

ובזה בארנו בענין (תענית ל:) חמשה עשר באב, יום שהותרו השבטים לבא זה בזה. היינו להשפיע מברכתו לחבירו, וכל אחד צריך לדרוש טובת חבירו, להשפיע עליו מחלקו. וזה הכנה רבה על ר"ה. וזה הרמז בברכת כהנים כמ"ש דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל, שיהיה כל כוונתם לטובת כלל ישראל, כולם יהיו כבניו ממש.

תפארת שלמה, ראדומסק, לקוטים על ספר שמואל

להערות, מראי מקומות חדשים, תרומות
והנצחות, ניתן לפנות 052-7637540 או
במייל s0527637540@gmail.com
הירשם במייל ותקבל בל"ג כל שבוע חוברת

כל המזכיר פסוק בעונתו

מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן. (מס' סופרים פ"ח)